

مدیریت شهری

فصلنامه علمی پژوهشی مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۵، زمستان ۱۴۰۰

Urban management
No.65 Winter 2022

۶۳-۸۲

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۱۲/۲۵ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۰/۱۰/۲۷

تبیین اصول و مبانی طراحی منظرین شهرهای ساحلی در راستای افزایش حس تعلق به مکان^۱ نموفه موردي: ساحل شهر بوشهر

رضا قشقایی: دانشجوی دکترای معماری، گروه معماری، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران
خسرو موحد: دانشیار گروه معماری، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران
حامد مضطربزاده: استادیار گروه معماری، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران

چکیده

Explaining the principles and foundations of coastal cities landscape design in order to increase the sense of belonging to the case sample place of Bushehr coast

Abstract

It is estimated that about ۳ billion people, less than half of the world's population, live within ۲۰۰ km of the coastline, which is projected to double by ۲۰۲۵. On the other hand, improving the visual and ecological quality of the environment and landscape and promoting the sense of belonging to the place in the space organization can facilitate the desired environmental quality and define a unique pattern of identity for urban beaches; Accordingly, this article examines the criteria and principles of landscape design of coastal cities in order to promote a sense of belonging to the place. The research method of this research was descriptive-analytical and meta-analytic method. The survey research method was used with a questionnaire to develop the criteria for landscape design desired by users in order to motivate their sense of belonging. The statistical population included beach strip users in Bushehr who were selected based on Cochran's formula of ۳۸۹ people and a simple random method. In order to assess the reliability of the questionnaire questions, SPSS software and Cronbach's alpha coefficient technique were used. The findings of the present study show that the effective components of landscape design of coastal cities in order to increase the sense of belonging to the place are: environmental factors, location, spatial diversity, safety, visual beauty and permeability. The results also show that the sense of belonging to the place of beach users in the cognitive (identity) and emotional (attachment) dimension is at a high level. Behavioral dimension (dependence) is lower than cognitive and emotional dimension and shows that the beach has not been successful in meeting their needs that the lack of a beach line for the formation of recreational and water-related activities, Lack of suitable beds for family establishment, interference of cavalry and pedestrians, threats of burnout and destruction of the historical fabric of Bushehr are effective in this regard.

Keywords: landscape, landscape design, sense of place, sense of belonging to the place, coastal cities, Bushehr.

مطابق آمارهای موجود حدود کمتر از نیمی از جمعیت جهان در فاصله ۲۰۰ کیلومتری از خط ساحلی زندگی کرده که مطابق پیش‌بینی‌ها این تا سال ۲۰۲۵ این رقم باشد و برابری مواجه خواهد شد. از سویی دیگر، ارتقاء کیفیت بصری و اکولوژیکی محیط و منظر و ارتقاء حس تعلق به مکان در سازمان فضایی می‌تواند تسهیلگر کیفیت مطلوب محیطی و تعریف الگوی منحصر به فردی از هویت برای سواحل شهری باشد؛ براین اساس در این مقاله به بررسی معیارها و اصول طراحی منظر شهرهای ساحلی در راستای ارتقا حس تعلق به مکان پرداخته شده است. روش تحقیق این پژوهش، «توصیفی- تحلیلی» و روش «فراتحلیل» بوده است که از روش تحقیق «پیمایشی» با ایزار «پرسشنامه» برای تدوین معیارهای طراحی منظر موردنظر کاربران در راستای برانگیزش حس تعلق به مکان در آن‌ها استفاده شده است. «جامعه آماری» شامل کاربران نوار ساحلی در شهر بوشهر بوده که بر اساس «فرمول کوکران» تعداد ۳۸۹ نفر و روش تصادفی ساده انتخاب شده‌اند و بهمنظور سنجش پایایی سوالات پرسشنامه از نرم‌افزار SPSS 25 و تکنیک ضریب «الفای کرونباخ» استفاده شده است. یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد که مؤلفه‌های تاثیرگذار طراحی منظر شهرهای ساحلی در راستای افزایش حس تعلق به مکان عبارتند از: عوامل محیطی، موقعیت مکان، تنوع فضایی، ایمنی، زیبایی بصری و نفوذپذیری. همچنین نتایج تحقیق نشان از آن دارد که حس تعلق به مکان استفاده‌کنندگان ساحل در بعد شناختی (هویتی) و عاطفی (دلیستگی) در سطح بالایی قرار دارد. بعد رفتاری (وابستگی) نسبت به بعد شناختی و عاطفی در سطح پایین تر قرار دارد و نشان می‌دهد ساحل در برآورده کردن نیازهای آن‌ها موفق عمل نکرده که عدم تجهیز خط ساحلی برای شکل‌گیری فعالیت‌های تفریحی و مرتبط با آب، عدم وجود بسترها مناسب جهت استقرار خانواده، تداخل حرکت سواره و پیاده، تهدیدات ناشی از فرسودگی و تخریب بافت تاریخی بوشهر در این امر مؤثر می‌باشد.

وازگان کلیدی: منظر، طراحی منظر، حس مکان، حس تعلق به مکان، شهرهای ساحلی، بوشهر.

- این مقاله از رساله دکتری نگارنده اول تحت عنوان "تدوین اصول و معیارهای طراحی منظر سواحل شهری مؤثر در ایجاد حس تعلق به مکان" در دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیراز به راهنمایی دکتر خسرو موحد (نویسنده مسئول) و مشاوره دکتر حامد مضطربزاده استخراج شده است.

۱- مقدمه

به مکان» (Williams, 2003)، «هویت مکان» (shansky, 1978) (Tuan, 1980) را تبیین نمودند. عشق به مکان بخش مشترک تاریخ و فرهنگ انسان است. هرچند دانشمندان رفتاری تنها در اواسط دهه ۱۹۹۰ بود که ارتباطات انسان- مکان را به صورت نظاممند مورد بررسی قرار دادند (Manzo & Wright, 2017). اهم رویکردهای مطرح شده در مقوله‌ی حس مکان عبارتند از پدیدارشناسانه، انتقادی و اثباتی. محیط کالبدی و تأثیرات آن بر زندگی روزمره‌ی مردم از مسائلی است که در دهه‌های اخیر از طرف متخصصین بسیاری از جمله «دیوید کاترر»، «فریتز استیل» و «دیوید سالوسن»^۱ مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است (فروزنده و مطلبی، ۱۳۹۰، ص ۲۸).

برایین اساس در نظرگیری اصول و معیارهای طراحی نوار ساحلی در راستای ایجاد و تعمق حس تعلق به مکان امری ضروری است؛ که ضرورت این بحث از دو بعد امری و عملی قابل توجه است: ۱. از بعد نظری مجالی پیرامون بازخوانی و واکاوی مفهوم حس تعلق به مکان دیده می‌شود و همچنین ضرورت کاربردی این پژوهش به ضعف مبانی نظری حسن تعلق به مکان و توجه به آن در برنامه‌های ساماندهی و توسعه نوارهای ساحلی در ایران بخصوص سواحل جنوبی با توجه به ویژگی‌های بوم سرزمین بر می‌گردد. برایین اساس در این مقاله به بررسی اصول طراحی منظرین در شهرهای ساحلی با تأکید بر ارتقا حس تعلق به مکان پرداخته شده است.

۲- پیشینه تحقیق

در بیشتر پژوهش‌های انجام شده در این حوزه می‌توان به تحقیق «لالی»^۲ در سال ۱۹۹۲ اشاره کرد که ضمن انجام بحث‌های جامعی بر روی هویت مکان به مباحث مربوط به حس مکان نیز می‌پردازد و ارتباط آن‌ها با هویت شهری تبیین می‌کند (Lalli, 1992). «براون»^۳ و همکاران به تحقیق درباره دلبستگی به مکان در جوامنی که بر اساس جنبش شهرسازی نوین طراحی شده‌اند، پرداختند (Brown et al, 2004). «گوستافسون»^۴ در سال ۲۰۰۶ با رویکردی جامعه‌شناسی به پژوهش در زمینه قدرت تحرک و دسترسی به حس تعلق و دلبستگی مکانی پرداخته است (Gustafson, 2006). «اسکانل و گیفورد»^۵ در سال ۲۰۱۰ با ارائه یک چهارچوب مفهومی متشکل از انسان، فرآیند و مکان به بررسی و ارزیابی حس تعلق و دلبستگی به مکان پرداخته‌اند (Hernandez

سواحل از حوزه‌های با هویت شهرهای ساحلی می‌باشد که بازتابی از شخصیت اجتماعی و هویتی شهرهای ساحلی هستند، لذا کیفیت‌های محیطی این فضای شهری برای شهرهای ایجاد تعلق خاطر نموده و موجب رونق و ارتقاء مکان و زندگی شهری می‌شود. همچنین ارتقاء کیفیت بصری و اکولوژیکی محیط و منظر و ارتقاء حس مکان در سازمان فضایی (عرصه عمومی) که نقطه اشتراک تخصص‌های طراحی شهری و معماری منظر می‌تواند تسهیلگر کیفیت مطلوب محیطی و تعریف الگوی منحصر به فردی از هویت برای سواحل شهری باشد (پاکزاد، ۱۳۸۵). از سویی دیگر، رشد فزاینده جمعیت شهری و اسکان نزدیک به ۳,۹ میلیارد نفر معادل ۵۴ درصد از جمعیت جهان در شهرها و تداوم این روند، آینده کره زمین را هرچه بیشتر با چشم‌اندازهای منظر شهری مواجه می‌کند. این فضاهای برگزیده سال ۲۰۲۵ میلادی افزون بر ۵ میلیارد نفر جمعیت خواهند داشت که بیش از ۷۰ درصد جمعیت جهان را در برمی‌گیرد (The United Nations, 2014,1)

شتایبان شهرنشینی بهویژه در کشورهای در حال توسعه است (Zhao, 2010,237). در سالیان اخیر مطالعات گستردگی در رابطه با حس مکان و معنای تعلق به مکان صورت گرفته است که هریک از طریق بررسی یکی از ابعاد حس مکان به این مهم توجه داشته‌اند.^۶ همچنین درخصوص تحقیقات صورت گرفته در زمینه حس مکان، حس تعلق و دلبستگی مکانی باید گفت که تا پیش از دهه ۷۰ میلادی و در مطالعات انجام شده در زمینه رابطه انسان و محیط، عمالاً به انگاره تعلق و دلبستگی به مکان توجه نشده، اما پس از آن تحقیقات مختلفی در این زمینه انجام شده است. در رشته‌های مختلفی چون جغرافیا، جامعه‌شناسی و معماری منظر سعی در سنجش ارتباط مکان و فرد و نتایج آن در رفتار انسان‌ها نمودند و در این رابطه مفاهیمی چون «دلبستگی به مکان» (Manzo, 2003)، دلبستگی اجتماعی، حس مکان (Tuan, 1974)، «همبستگی اجتماعی»، «وابستگی

۱- پژوهشگرانی همچون رایپورت (1977)، سور (1985) و آکمن (1985) پژوهشی میدانی در رابطه با مطالعات رفتاری- محیطی انجام دادند. کانون این تحقیق ذهنی و عینی بود و نشان می‌دهد که مردم چگونه محیط ساخته شده را مشاهده و استفاده می‌کنند و این دو چگونه بر هم تأثیر می‌گذارند. رلف (1976)، نوربرگ شولتز (1983) و وایت (1988) مطالعاتی پیرامون مفهوم مکان با رویکرد میدانی و پژوهشی صورت داده و نشان دادند که مردم چگونه محیط اطراف را مشاهده، احساس و استفاده می‌کنند. کنز (1960)، ولف (1965) و مودون (1986) مطالعاتی پیرامون گونه شناسی و ریخت‌شناسی شهر صورت دادند که کانون تحقیق صرفاً به صورت عینی بوده و با رویکردی پژوهشی به بررسی شکل و کالبد فضایی شهر پرداختند (Cuthbert, 2006:252-255).

مدیریت شهری

فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۵. زمستان ۱۴۰۰

Urban management
No.65 Winter 2022

جدول ۱. پیشینه پژوهش با عنوان حس مکان؛ مأخذ: منتظرالحجه و دیگران، ۱۳۹۵، ص ۴۵

دلف (۲۰۰۷)	حس مکان، حسی مشترک است از تاریخ محلی و چگraphیا که خود را در ترکیبی از غرور و تعهد به بهبود مکان نشان می‌دهد.
توان (۱۹۷۷)	حس مکان را پیوندی پر محبت و تأثیرگذار میان مردم و مکان‌ها یا قرارگاه‌ها می‌داند و حس مکان شامل واکنش زیستی یا بیولوژیکی به محیط کالبدی بیرونی و آفرینش فرهنگ است.
استیل (۱۹۸۱)	حس مکان را تجربه‌ای چون هیجان و انبساط خاطر در یک قرارگاه رفتاری خاص می‌داند و معتقد است که این روح مکان یا شخصیت فضای است که این احساسات خاص را برپمی‌انگیزاند.
لینچ (۱۹۸۱)	حس مکان با هویت در ارتباط می‌باشد و بیان می‌کند که حس مکان گستره‌ای است که شخص می‌تواند یک مکان را به مثابه یک هستی تمایز از مکان‌های دیگر تشخیص دهد و به یاد آورد.
سیمون (۱۹۸۲)	شخصیت مکان مهم‌ترین عامل حس مکان است و یک محیط تمایز و یک حس محلیت خاص را ایجاد کند.
پانتر (۱۹۹۱)	عوامل تشکیل‌دهنده حس مکان: فعالیت، ساختار فیزیکی و معنا هستند. معیارهای سنجش عوامل فیزیکی و کالبدی را منظر شهری، چشم‌ انداز، نفوذپذیری و غیره.
شاما (۱۹۹۱)	حس مکان، تجربه فضای به وسیله انسان است. مکان ترکیبی از انسان و طرح خاصی از محیط کالبدی زندگی اوست که به واسطه حس کردن به ادراک درآمده و تجربه می‌شود. تمایل به مراجمه یا عدم مراججه، تداوم و پایداری حضور، بهره‌مندی از مکان و مشارکت در فعالیتهای آن از این حس سرچشممه می‌گیرد.
زو (۱۹۹۵)	حس مکان ترکیب خصیصه‌ای است که یک مکان را خاص و منحصر به فرد می‌کند و از میراث فرهنگی نواحی حفاظت می‌کند، آگاهی‌های فرهنگی و روابط خویشاوندی را ارتقا می‌دهد.
مونتگومری	حس مکان وجه تمایز موقیت مناطق است و باعث احساس زنده و شادی و نشاط در خلق مکان می‌شوند.
نوربرگ شولتز (۲۰۰۰)	حس مکان در مکان‌هایی یافت می‌شود که دارای شخصیت مشخص و تمایز هستند. دارای هویت مکان‌اند و این شخصیت مشخص از چیزهایی ملموس که دارای مصالح، شکل، بافت و رنگ هستند، ساخته شده است.
سالواتسن (۲۰۰۲)	حس مکان از تعامل سه عنصر موقعیت، منظر و درهم تبیدگی فردی به وجود می‌آید. موقعیت، منظر، درهم تبیدگی فردی، شخصیت کالبدی، مالکیت، اصالت، فضاهای خصوصی و جمعی در خلق حس مکان مؤثرند.
کرومونا و تیزدل	طریقی که مکان‌ها در طول زمان کنترل و مدیریت می‌شوند بر حس مکان تأثیرگذار است.

رویکرد					
بوم شناسی - زیبایی شناختی فهمنی	زیبایی شناسی عینی و ذهنی	زیبایی شناسی ذهنی	بوم شناسی - زیبایی شناختی عینی و ذهنی	زیبایی شناسی عینی	بوم شناسی - زیبایی شناختی عینی
رویکرد صاحبینظران خارجی به منظر شهر					
کوتلیسون اریوا (۱۹۹۷) پیر دنیادپور (۲۰۱۴)	اسپرین (۱۹۹۸) سایمون سولیلند (۲۰۰۵)	کوبین لیچ (۱۹۹۷) جنک ال ناسار (۱۹۹۸) کالپلان ها (۱۹۹۸)	سایمون بل (۱۹۹۴) برنارد لاسوس (۲۰۰۱) بان تورسوم (۲۰۱۱)	جان ماللاک (۱۹۹۰) تام ترتر (۱۹۹۹) انجمن معماری منظر آمریکا (۲۰۰۴) مدرسون چهار معماری منظر (۲۰۰۹) انجمن آسیایی منظر فرهنگی (۲۰۱۳)	
رویکرد صاحبینظران داخلی به منظر شهر					
سید حسن تقی‌آفی (۱۳۸۲)	فرح حبیب (۱۳۸۲)		کوروش گلکارک (۱۳۸۷) سید امیر منصوری (۱۳۸۸) کیانوش سوزنچی (۱۳۸۹) بهنار اینین زاده (۱۳۹۴)	محسن خراسانی زاده (۱۳۸۱) کامران ذکارت (۱۳۸۲) جهانشاه پاکزاد (۱۳۸۲) مصطفی بهرافزار (۱۳۸۵) محمد رضا مشتري (۱۳۸۷)	محسن فطی (۱۳۸۷) حسنعلی قلابی (۱۳۹۰) مجتبی الصاری (۱۳۹۳)
ترکیبی	کالبدی و ادراکی	ادراکی	ترکیبی	کالبدی	ترکیبی

نمودار ۱. رویکرد صاحبینظران داخلی و خارجی به منظر شهر؛ منبع: یافته‌های تحقیق.

ادراک محیط است که به نوبه خود دارای فرم، عملکرد و معناست» (پاکزاد، ۱۳۸۵، ص. ۱۰۱). در مورد اهمیت آن گفته شده است: «اصولاً طراحی شهری مدیریت منظر شهری (منظر عینی و ذهنی) است» (گلکار، ۱۳۸۵، صص ۴۷-۳۸). راسکین معتقد است منظر شهری بیش از یک مسئله برنامه‌ریزی و طراحی شهری است و در درجه نخست مسئله ارزش‌ها، اهداف انسانی و به رسمیت شناخته شدن مسئولیت‌های اجتماعی توسط آحاد جامعه است (گلکار، ۱۳۸۵). بررسی جداگانه سه بعد معنایی، عملکردی و کالبدی (فرمی) شهر نشان می‌دهد که سابقه مطالعات و برنامه‌های توسعه شهری، معطوف به دو بعد عملکردی (برنامه‌ای) و کالبدی (طراحی) آن است. آنچه به عنوان بعد معنایی شهر مورد توجه بوده بیشتر معطوف به حفظ نمادهای تاریخی یا ووجه کالبدی غالب بوده و نتوانسته مؤلفه‌های به وجود آورنده معنای شهر را به دقت تشخیص دهد (منصوری، ۱۳۸۳، ص. ۳۲). بر این اساس شکل شهر نیز در لایه منظر شهری به کیفیتی محسوس تبدیل می‌شود؛ یعنی منظر شهر عینیت قابل ادراک و فضای مورد ادراک ما از واقعیت موجود شهر پیرامون ماست (حبیب، ۱۳۸۵). از ویژگی‌های اصلی مفهوم منظر شهری آن است که به عنوان یک پدیده «عینی- ذهنی»، «انسانی- کالبدی» و یک ساختار «اجتماعی- فضایی» مطرح می‌گردد (ذکارت، ۱۳۸۵، ص. ۳۰).

et al, 2010). «لویکا»^۱ در تحقیقی پیمایشی که در لهستان و اوکراین انجام داد بین دلبستگی سنتی (مکان به ارت برده شده) و دلبستگی فعال (مکان کشف شده) تمایز قائل می‌شود (Lewica, 2011). برخی صاحبینظران معتقدند حس مکان دربرگیرنده سه مؤلفه است: ۱. هویت مکان، ۲. دلبستگی به مکان و ۳. وابستگی به مکان (Magalhaes, 2006). «کرمونا»^۲ خصوصیات مکان‌های عمومی موفق که منجر به ایجاد احساسات و دلبستگی به مکان می‌شود را در داشتن آسایش و «تصویر ذهنی»^۳، دسترسی و پیوستگی، تنوع فعالیتها و معاشرت‌پذیری می‌داند (Carmona, 2010). به عقیده شولتز^۴، حس مکان در مکان‌هایی یافت می‌شود که دارای شخصیت مشخص و متمایز هستند و شخصیت محيطی از چیزهای ملموس ساخته شده که دارای مصالح، شکل، بافت، رنگ، مقیاس، تنوع، چشم‌انداز و برجستگی است (Shultz, 2011).

۳- ادبیات نظری

۱-۳ منظر شهری

در تعریف مفهوم منظر شهری گفته شده است: «منظر شهری آن بخش از محیط یا فرم شهر است که بر روی کنش و واکنش شخص و نتایج اعمال وی مؤثر است. در منظر شهری است که بخشی از اطلاعات بالقوه محیط به کیفیتی مستقیماً محسوس (اطلاعات بالفعل) تبدیل می‌شود. بدین ترتیب منظر شهری جنبه عینی یا قابل

- 1.Lewica
- 2.Carmona
- 3.Mental Image
- 4.Shultz

نمودار ۲. اصول طراحی منظر پایدار؛ مأخذ: پور جعفر و دیگران، ۱۳۸۹، ص ۶۷.

مدیریت شهری

فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۵. زمستان ۱۴۰۰

Urban management
No.65 Winter 2022

۶۷

جدول ۲. چارچوب‌های کمی و کیفی طراحی منظر پایدار؛ مأخذ: بمانیان و احمدی، ۱۳۹۳

چهارچوب				
کیفی				کمی
THOMPSON	رشد هوشمند	SANBORN	ANDROPOGON	LEED
سالم نگه داشتن محل های سالم؛ بهسازی محل های آسیب دیده؛ نگهداری از مواد قابل تغییر و زنده محترم شمردن آبهای حیات؛ در نظر گرفتن سرنوشت و منشآ موارد؛ دانستن هزینه های انرژی در گذشت زمان تقدیس روش نایی، تکریم تاریکی	حدود خانه سازی؛ محلات قابل پیاده روی؛ همکاری گروگذار و انجمن؛ انجمن های جذاب مستقل با حس مکان؛ تصمیمات مربوط به توسعه قابل پیش بینی، منصفانه و مقرون به صرفه است. اختلاط کاربری های زمین؛ حفظ فضای باز در مناطق حساس تنوع حمل و نقل توسعه جدید در مکان هایی که توسعه زیربنایی موجود صورت می گیرد.	محیط داخلی سالم برای ساکنین؛ بهداشت اکولوژیکی تنها به لحاظ اجتماعی؛ خلاقیت فرهنگی؛ زیبایی؛ قابلیت دسترسی به لحاظ فیزیکی و اقتصادی	ایجاد یک فرایند طراحی مشارکتی حفظ و استقرار مجدد الگوهای منظر تقویت زیربنای طبیعی؛ حفظ منابع؛ ایجاد عادت تجدید؛ ارزیابی راه حل ها بر اساس بافت بزرگ تر آن ها؛ ایجاد راه حل های نمونه بر مبنای فرایندهای طبیعی؛ ایجاد تنوع زیستی؛ بهسازی زمین های متراوک؛ ادغام محافظت تاریخی و مدیریت اکولوژیکی؛ گسترش یک برنامه مدیریت منظر کنترل شده و بالا بردن زیبایی اکولوژیکی	محل های پایدار کارایی آب؛ انرژی اتمسفر؛ مواد و منابع؛ کیفیت هوا؛ داخلی؛ فرایند طراحی و نوآوری

۲-۳ شهر ساحلی

در رابطه با ضوابط طراحی و توسعه شهرهای ساحلی می‌توان اشاره داشت که در این خصوص همایش عمومی بین‌المللی UIA (شهرهای کناره دریا و مناطق ساحلی توریسم و توسعه در سال ۲۰۰۷) در شهر «کاوala یونان» برگزار شد. نکات ذیل اشارات کلیدی به طراحی در محیط‌های تاریخی شهرهای ساحلی دارد:

۱. ارزش استراتژیک محدوده‌های کناره آب برای رشد کل شهر؛ الف: پاسخی به نیاز گسترش شهر در محدوده مرکزی؛ ب: راحتی از نظر کیفیت و کیمی در تقابل با نتایج منفی گسترش شهر در حومه.
۲. فاکتور موقعیت شاخص کناره آب در شهر؛ الف: به مراکز شهر بسیار نزدیک‌اند حتی اگر در گذشته دسترسی مشکل بوده است و ب: بازیافت کناره آب به معنای فراهم کردن فضاهایی برای معرفی فعالیت‌های جدید است؛ تاریخچه غنی از زیرساختها و ساختمان‌های قدمی؛ الف: ترمیم ساختمان‌های قدیمی با ارزش و تخصیص کاربری جدید و ب: حفظ و نگهداری هویت اصلی مجموعه؛ ایجاد تماس مستقیم با آب؛ الف: دسترسی آزاد مردم به کناره آب و ب: آب به عنوان منبعی با ارزش دیده می‌شود و ج: آب عنصری مثبت برای کیفیت جدید شهری است؛ ارزش سمبولیک و با شکوه کناره آب؛ همچنین در خلال کنفرانس جهانی آینده شهرها و نمایشگاه ۲۰۰۰ در برلین، ۱۰ معیار برای توسعه پایدار محدوده‌های کنار آب تصویب شد؛ حفظ کیفیت آب و محیط‌زیست؛ کناره آب بخشی از استخوان‌بندی اصلی شهر است؛ اولویت دادن به کاربری‌های مختلف؛ دسترسی عمومی شرط لازم است چه به لحاظ بصری و چه به لحاظ فیزیکی و برنامه‌ریزی با مردم و برای مردم به فرایند اجرا سرعت می‌بخشد؛ مشارکت عمومی عنصر کلیدی و پایدار است و توسعه کناره آب فرایندی طولانی‌مدت است و کناره آب از ارتباطی بین‌المللی متف适用 گردد (پور جعفر، ۱۳۹۲، صص ۵۹-۶۰).

در خصوص طراحی در محیط‌های سواحل شهری، مبانی ذیل به عنوان استراتژی‌های طراحی در این مقاله مورد بررسی قرار گرفته است.

مناطق ساحلی در سراسر جهان ارائه‌دهنده شرایطی ایده آل برای اسکان، کشاورزی، صنعت، حمل و نقل و ارتباطات بوده و از پویاترین منابع اکولوژیکی و بستر عظیم فعالیت‌های اقتصادی- اجتماعی می‌باشد (یگانه محلاتی، ۱۳۸۹، ص ۱). مطابق آمارهای موجود حدود ۳ میلیارد نفر، کمتر از نیمی از جمعیت جهان در فاصله ۲۰۰ کیلومتری از خط ساحلی زندگی کرده که مطابق پیش‌بینی‌ها این تا سال ۲۰۲۵ این رقم باشد دو برابری مواجه خواهد شد (Hinrichsen, 2003, 26-27). در عین حال، متوسط تراکم جمعیتی در مناطق ساحلی حدود ۸۰ نفر در هر کیلومتر مربع می‌باشد که قریب به دو برابر مقدار متوسط جهانی است (Brown et al., 2013, 118). این روند رو به رشد افزایش جمعیت، رشد فزاینده شهری شدن و شهرنشینی را در این مناطق به دنبال داشته است. بسیاری از مناطق دریایی به سرعت تبدیل به نواحی شهری شده‌اند، به‌گونه‌ای که ۱۰٪ زمین‌های شهری دنیا و شهرهای بزرگ را در خود جای داده‌اند. ۱۴ شهر از ۱۷ شهر بزرگ دنیا در مناطق ساحلی قرار دارند که ۱۱ تای آن‌ها شامل شانگهای، بانگکوک^۱ و جاکارتا^۲ در آسیا قرار دارند. مضافاً آنکه ۴۰ درصد شهرهای جهان با جمعیت ۱۰ تا ۱۰ میلیون نفر در نواحی ساحلی قرار دارند (Vernberg and Ver-berg, 2001, 61-74). شهرهای ساحلی دارای خصوصیات ویژه‌ای هستند که در لایه‌های مختلف فضا نسبت به شهرهای دیگر شکننده‌تر بوده و دارای محدودیت‌های بیشتری می‌باشد. لذا «ناحیه ساحلی» عبارت است از: نوار خشک زمین و مجاور فضای آبی که به طور مستقیم بر فرآیندهای زمینی و کاربری‌های زمین و بر فرآیندها و کاربردهای آبی اثر می‌گذارد. شهرنشینی مناطق ساحلی را به دو طبقه اصلی تقسیم می‌کند که عبارت است از: نواحی ساحلی با تراکم پایین ساختمانی و اراضی و نواحی ساحلی با تراکم پایین ساختمانی و جمعیتی، تفاوت اصلی این دو طبقه در نقش اقتصادی آن‌ها است. در سواحل پراکندگی شهری جدید به طور ویژه‌ای به صورت خطی توسعه می‌یابند. پدیده ساحل تأثیر مستقیم بر بهبود سیستم‌های حمل و نقل، کاهش استانداردهای زندگی و اهمیت فعالیت‌های توریستی دارد و اثرات منفی تنوع زیستی ساحل را تقاضای منابع آب و تولید ضایعات و آلودگی افزایش می‌دهد (Diossalar و شیخ اعظمی، ۱۳۹۰، ص ۴۶) و (Barbier, 2014).

مدیریت شهری

فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۵. زمستان ۱۴۰۰

Urban management
No.65 Winter 2022

جدول ۳. استراتژی‌های طراحی نوار ساحلی؛ مأخذ: کرامر- بریتینگ، ۱۳۹۳، ص ۹۰

مرحله پنجم	مرحله چهارم	مرحله سوم	مرحله دوم	مرحله اول
بیان معمارانه	اطلاع	مدرن سازی	تعريف عملکرد مناسب	طراحی با تاریخ
همخوانی	جایگزینی	-	مداخله‌های حساس	-
پیوند و بازنمایی	-	-	-	-

جدول ۴. مؤلفه‌های طراحی ساختار جدید شهرها؛ مأخذ: شاهزادل، ۱۳۹۲، ص ۴۰

عوامل مؤثر در خصوصیت زمینه تاریخی جهت طراحی ساختار جدید				
مصالح و جزیات	شكل	مقیاس	موقعیت قرارگیری	کاربری

ارتقاء آن در نهایت منجر به افزایش کیفیت زندگی افراد استفاده‌کننده از فضای نیز خواهد شد (قیاسی و صرافی گهر، ۱۳۹۵، ص ۱۶۶). برخی پژوهشگران بر اساس رویکرد روانشناسی محیط، حس مکان را ترکیبی از دو مفهوم اصلی و مکمل، شامل دلستگی به مکان و معنای مکان تعریف کرده‌اند (شاھین راد و دیگران، ۱۳۹۸، ص ۱۲۱) و آن را مفهومی چندبعدی شامل هر سه بعد احساسی، شناختی و رفتاری تعریف می‌کند. رویکرد اثبات‌گرا که عمدتاً به رفتارشناسان محیطی منتبث شده‌اند، با به آزمون گذاشتن فرضیات سنتی و نیز با روش‌های کمی و متغیرهای قابل سنجش و اندازه‌پذیر شناخته شده‌اند (مطلوبی، ۱۳۸۹، ص ۱۳۷). نظریه اثبات‌گرایی معتقد است که حس مکان فقط یک کیفیت محیطی نیست بلکه یک فرایند شخصی و اجتماعی است که فضاهای به مکان تبدیل می‌شود (دانش‌پایه و دیگران، ۱۳۹۶، صص ۱۲۴-۱۲۳).

۵-۳ ساختار حس مکان

دیدگاه کلی نظریه‌پردازان در ساختار حس مکان، بیشتر در سه شاخه تمرکز داشته است: ۱. فعالیتی که در مکان قابل روی دادن است؛ ۲. ویژگی‌های کالبدی آن مکان؛ و ۳. ادراک کاربر از مکان. «کاترر» در کتاب "روانشناسی مکان" بیان می‌دارد: مکان، برآیند روابط بین کنش‌ها، تصورات و خصایل کالبدی است؛ بنابراین ما مکان مدظفرمان را کاملاً شناسایی نخواهیم کرد مگر آن که بدانیم: الف) در مکانی معلوم، موقع انجام چه رفتاری می‌رود یا رفتار وابسته به آن مکان چیست؟ و ب) پارامترهای کالبدی آن جایگاه کدامند؟ و ج) توصیفات یا تصورات آدمیان از آن درخصوص رفتار در آن محیط

۴-۳ حس مکان

تحقیقات در رابطه با مکان، با سنجش واکنش‌های هیجانی (احساسی) پیش رفته و احساسات همواره با فاکتورهای فیزیکی پیوند خورده است (Brown et al., 2016, 162). «سیرکوس» (۲۰۰۱، ۳۱)، حس مکان را به یک مارک کالا تشبيه می‌کند که نشان‌دهنده یکسری توقعات در رابطه با کیفیت، پایداری و قابل اعتماد بودن مکان می‌باشد (Carmona, 2007, 102)، حس مکان به نقل از کاشی و بنیادی، (۱۳۹۲، ص ۴۵)، حس مکان به عنوان ارتباط بین انسان و مکان است که در این مفهوم پیوندهای اجتماعی و روانی بین افراد در یک مکان و بین مکان و انسان مورد توجه قرار می‌گیرد که این حس دارای ابعاد فیزیکی، روانی و اجتماعی می‌باشد (Francis et al., 2012) به نقل از نوروزیان ملکی و امیدی، (۱۳۹۹، ص ۸۹). اهم رویکردهای مطرح شده در مقوله حس مکان عبارتند از: پدیدارشناسانه، اثباتی و انتقادی که عمله تلاش‌ها در این زمینه در حوزه پدیدارشناسی صورت گرفته است (مدیری، ۱۳۸۷، ص ۶۹) به نقل از قشقایی و دیگران، (۱۳۹۷، ص ۴۴۳). در ساده‌ترین تعریف، حس مکان، توانایی تشخیص و درک ویژگی‌های متفاوت مکان‌ها و برقراری ارتباط با آن، مناسب با درک این تفاوت معرفی شده است. به طور مثال می‌توان به سطوح هفت گانه پیشنهادی رل夫 از تجربه حضور در مکان و یا مقیاس هفت سطح پیشنهادی شما (۱۹۹۱) برای سنجش سطوح حس مکان اشاره کرد (شاھین راد و دیگران، ۱۳۹۸، ص ۱۲۱). مطالعات مبتنی بر رویکرد پدیدارشناسانه، طول و عرض تجربه در محیط، تحرکات و تعاملات اجتماعی را دستمایه‌ی ارائه تعاریف حس مکان قرار داده‌اند (مطلوبی، ۱۳۸۹، ص ۱۳۷). در حوزه علم رفتاری نیز حس نیز تعلق نتیجه فضایی مطلوب است و

تمام فعالیتها و اتفاقات را با آن بشناسند (فلاحت، استدمن)، ص ۶۲). نام مکان‌ها از جمله چیزهایی است که انسان را با قلمرو مرتبط می‌سازد (رلف، ۱۳۸۹، ص ۲۲). محیط‌هایی با خوانایی و واجد نمادهای آشنا ضمن داشتن تمایز کالبدی، با ادراک و شناخت و لذا قضاوت بهتری از سوی انسان همراه است (قشقایی، موحد و محمدزاده، ۱۳۹۷).

ب- عوامل اجتماعی: حس تعلق به اجتماع نیز از عوامل مؤثر در ایجاد حس مکان است چنانکه همان حس مکان را شامل تعلق به اجتماع و حس محلی تعریف کرده است (فلاحت، ۱۳۸۵، ص ۶۳). این حس شامل پویایی و پیوندهای مثبت ماندگار بین مردم و شرایط کالبدی اجتماعی ارزشمندی مانند خانه است (Brown, perkiness & Brown, 2003:259) (Brown, perkiness & Brown, 2003:259). حس تعلق اجتماعی، احساس امنیت و تعلق را با خود به همراه دارد و به صورت عکس نیز، احساس امنیت می‌تواند موجب افزایش حس تعلق اجتماعی شود (Chavis 1996: 635). فقدان احساس امنیت موجب می‌شود ساکنان خود را از مکان‌های عمومی و رویدادهای محلی دور نگه دارند و سبب کاهش حس تعلق اجتماعی می‌شود (Greenberg et al., 2005:48).

پ- عوامل کالبدی - فضایی: در این دسته از عوامل کالبد به همراه متغیرهای فرم و ساماندهی اجزاء، به عنوان عاملی مهم در شکل‌گیری حس مکان یاد می‌شود. عناصر کالبدی به واسطه ایجاد تمایز محیطی و منظری شاخص به ایجاد حس مکان می‌پردازد (قشقایی، موحد و محمدزاده، ۱۳۹۷). سه قطب کالبد، معنا و فعالیت در مثلث مکان کرمونا تأثیر بسزایی در تبدیل یک فضا به مکان و ایجاد حس مکان دارند. با توجه به این امر می‌توان عوامل ارتقا خوانایی، ارتقا سطح ایمنی و امنیت در محله و افزایش میزان حضور پذیری را در ایجاد حس تعلق دخیل دانست (مرادی موسوی و فنائی، ۱۳۹۷).

۷-۳ انواع حس تعلق به مکان

«جان پاتر» سه معیار کالبد، فعالیت و معنی را در ایجاد حس مکان مؤثر دانسته که با معیارهای پیشنهادی کاتر شامل کالبد، فعالیتها و تصورات تشابه دارند (Punter, 1991). تأثیر متقابل میان ارزش‌های فردی و جمعی و حس مکان باعث می‌شود تا افراد در فعالیتهای اجتماعی بر اساس حس مکانشان شرکت کنند (Canter, 1971: 3). حس تعلق به مکان، یکی از روش‌های ایجاد و افزایش ارتباط میان فرد با محیط است که باعث می‌شود فرد به آن محیط علاقه‌مند شود و خواستار بازگشت به محیط باشد (نکوئی، مؤمنی، عطائیان، ۱۳۹۶).

کالبدی چیست؟ (کاتر، ۱۳۹۲، ص ۲۵۸). «جور جنسن و استدمن»، ساختار حس مکان را چند بعدی تعریف نموده که شامل: ۱. بعد شناختی: اعتقادات و باورهایی درباره خود و مکان (هویت مکان); ۲. بعد عاطفی: ارتباط احساسی با مکان (تعلق به مکان); و ۳. بعد رفتاری: ویژگی‌های منحصر به فرد رفتاری مکان (وابستگی به مکان) (Jorgensen and Stedman, 2001, 244).

دیدگاه کلی اندیشمندان در حوزه حس مکان و عوامل شکل‌دهنده به آن در جدول زیر به گردآوری شده است:

۶-۳ حس تعلق به مکان

حس مکان علاوه بر اینکه باعث احساس راحتی از یک محیط می‌شود، از مقاهم فرهنگی موردنظر مردم، روابط اجتماعی و فرهنگی جامعه در یک مکان مشخص حمایت کرده و باعث یادآوری تجارب گذشته و دستیابی به هویت برای افراد می‌شود. (فلاحت، ۱۳۸۵، ص ۵۷) از دیدگاه جغرافی دانان و برنامه ریزان شهری، شناسایی عوامل اصلی حس مکان، اندازه‌گیری و ارتقای آن‌ها می‌کند و یا باعث پایداری و افزایش قابلیت سکونت می‌شود. حس مکان همچنان نقش مهمی در توسعه مجدد شهر و طراحی محیط جامعه محور ایفا می‌کند (Chen and Sekar, 1999). دو رویکرد اساسی در حس مکان و احساس تعلق به مکان وجود دارد: رویکرد اول پدیدارشناسنخانی است و در آن حس مکان به منزله مکان درنظر گرفته می‌شود. در این رویکرد حس مکان در تعریفی که به تعریف خود مکان نزدیک است، به معنای ویژگی‌های غیرمادی مکان و مفهومی نزدیک به روح مکان به حساب می‌آید. در رویکرد روان‌شناسنخانی به مکان، ساختار مکان با فرایندهای محیطی - روان‌شناسنخانی مربوط به آن چارچوب تحلیل را تشکیل می‌دهند که از آن برای قرارگاه رفتاری یا مکان - رفتارها استفاده شده است. ساختار مکان به منزله بخشی از محیط جغرافیایی که ابعاد فردی و اجتماعی، ویژگی‌های کالبدی - فضایی، فعالیتها و تجربیات یا معانی شناختی و ارزیابانه را در خود دارد (Relph, 1976). به طور کلی عوامل شکل‌دهنده حس تعلق را می‌توان به چهار دسته کلی به شرح زیر تقسیم‌بندی کرد:

الف- عوامل ادراکی و شناختی؛ مکان‌ها در افراد مختلف حس‌های متفاوتی ایجاد می‌کنند و نقش شخصیت و تجارب گذشته انسان‌ها در دریافت این حس مؤثر است. فضایی که در فرد حس مکان و تعلق ایجاد می‌کند دیگر برای او فضای نیست و تبدیل به یک مکان می‌شود. در این صورت مکان کلیتی می‌شود که مردم

جدول ۵. دیدگاه اندیشمندان به حس مکان و ساختار حس مکان؛ مأخذ: یافته‌های تحقیق.

اندیشمندان	دیدگاه کلی "حس مکان"	عوامل شکل‌دهنده حس مکان
توان (۱۹۷۴)	مکان دوستی، پیوندی پر محبت و تأثیرگذار میان مردم و مکان (دانش‌پایه و دیگران، ۱۳۹۶، ص ۱۲۳). ارزش‌های ساختار کالبدی، فعالیت، معنا (دانش‌پایه و دیگران، ۱۳۹۶، ص ۱۲۳). ارزش‌های فردی و جمعی، انتظارات اولیه، تجربیات، نیات و مقاصد انسان، روح مکان، فرد شکل می‌گیرد، منجر به خلق حس مکان می‌گردد (دانش‌پایه و دیگران، ۱۳۹۶، ص ۱۲۳).	ساختار کالبدی، فعالیت، معنا (دانش‌پایه و دیگران، ۱۳۹۶، ص ۱۲۳). ارزش‌های فردی و جمعی، انتظارات اولیه، تجربیات، نیات و مقاصد انسان، روح مکان، تحریک‌کننده (محرك بینایی، شناوی، بوبایی، حرکت، لامسه، حافظه، تصویر و پیش‌بینی) (کاشی و بنیادی، ۱۳۹۲، ص ۴۸-۴۹).
ادوارد رلف (۱۹۷۶-۲۰۰۷)	ادرار و قضاوتی بر مبنای رمزگشایی از معانی در ذهن فرد شکل می‌گیرد، منجر به خلق حس مکان می‌گردد (دانش‌پایه و دیگران، ۱۳۹۶، ص ۱۲۳).	ساختار کالبدی، فعالیت، معنا (دانش‌پایه و دیگران، ۱۳۹۶، ص ۱۲۳). ارزش‌های فردی و جمعی، انتظارات اولیه، تجربیات، نیات و مقاصد انسان، روح مکان، تحریک‌کننده (محرك بینایی، شناوی، بوبایی، حرکت، لامسه، حافظه، تصویر و پیش‌بینی) (کاشی و بنیادی، ۱۳۹۲، ص ۴۸-۴۹).
فریتز استیل (۱۹۸۱)	عامل احساسات، ادراکات، رفتارها، نتایج و برآمدۀای است شامل احساسات، ادراکات، رفتارها، نتایج و برآمدۀای است (دانش‌پایه و دیگران، ۱۳۹۶، ص ۱۲۳)، اندازه مکان، درجه محصوریت، تضاد، مقیاس، تناسب، مقیاس انسانی، فاصله، بافت، رنگ، بو، صدا و تنوع بصری، هویت، تاریخ، تخیل و توهّم، راز و رمز، لذت، شگفتی، امنیت، سرزندگی، شور و خاطره (قشقاوی و دیگران، ۱۳۹۵، ص ۲۶۶).	عامل کالبدی، شخصیت مکان، چگونگی تجربه مکان (دانش‌پایه و دیگران، ۱۳۹۶، ص ۱۲۳)، اندازه مکان، درجه محصوریت، تضاد، مقیاس، تناسب، مقیاس انسانی در ارتباط با پیزی است که در آن موقعیت قرار داشته و با آن یکی شده است (دانش‌پایه و دیگران، ۱۳۹۶، ص ۱۲۳).
کوین لینچ (۱۹۸۱)	عاملی است که میان انسان و مکان ارتباط برقرار کرده و همیشه قابل ادراک فضا، قابل شناسایی بودن فضا، به یاد ماندنی بودن (ملکی و گستره‌ای است که شخص می‌تواند یک مکان را به متابه دیگران، ۱۳۹۳، ص ۱۰۳). ساختار یا جهت‌یابی، سازگاری، شفافیت و خوانایی (قشقاوی و دیگران، ۱۳۹۵، ص ۲۶۶).	عاملی است که میان انسان و مکان ارتباط برقرار کرده و همیشه قابل ادراک فضا، قابل شناسایی بودن فضا، به یاد ماندنی بودن (ملکی و گستره‌ای است که شخص می‌تواند یک مکان را به متابه دیگران، ۱۳۹۳، ص ۱۰۳).
نوربرگ شولتز (۱۹۸۱)	مشخص و متمایز هستند؛ حس مکان در مکان‌هایی یافت می‌شود که دارای شخصیت هستند (دانش‌پایه و دیگران، ۱۳۹۶، ص ۱۲۳).	رویدادها و حوادث، مصالح، شکل‌ها، رنگ‌ها و بافت‌ها (کاشی و بنیادی، ۱۳۹۲، ص ۴۸-۴۹). ساقه سکونت و ساختار، معنایی (تصویر محیطی، ادراک و جهت) (دانش‌پایه و دیگران، ۱۳۹۶، ص ۱۲۳).
بان زو (۱۹۹۵)	ساختارهای معنایی فضا و محیط ساخته شده برای ایجاد تجربه‌های مکان، پیوندهای معنوی با مکان (ملکی و دیگران، ۱۳۹۳، ص ۱۰۳). سه متغیر اصلی حس مکان را خوانایی، ادراک محیط بصری و هماهنگی قرارگاه رفتاری با محیط بصری می‌داند (قشقاوی و دیگران، ۱۳۹۵، ص ۲۶۶).	نگرش‌ها، جهان‌بینی‌ها، پیوند افراد با مکان مانند: حکایات مربوط به مکان، ساختارهای معنایی فضا و محیط ساخته شده برای ایجاد مجموعه‌هایی از کیفیات خاص و به وجود آمدن حس مکان نقش دارند (ملکی و دیگران، ۱۳۹۳، ص ۱۰۳).
جنیفر کراس (۲۰۰۱)	ترکیبی از رابطه با مکان و حس حضور در اجتماع (دانش‌پایه و دیگران، ۱۳۹۶، ص ۱۲۳).	نوع رابطه با مکان (زنگینامه‌ای، معنوی، ایدئولوژیک، داستانی، مطلوب و ولسته) (کاشی و بنیادی، ۱۳۹۲، ص ۴۸-۴۹). ساختارهای معنایی، هویت مکان (دانش‌پایه و دیگران، ۱۳۹۶، ص ۱۲۳).
سالواتن (۲۰۰۲)	از تعامل سه عنصر موقعيت، منظر و درهم تبیینگی فردی آسمان، خورشید، فضاهای خصوصی و جمعی (درجه محصوریت) (ملکی و دیگران، ۱۳۹۳، ص ۱۰۳).	شخصیت کالبدی، مالکیت، اصالت، ساکنین، وسائل رفاهی، طبیعت (آب، گیاهان، سرزندگی و تنوع) (کاشی و بنیادی، ۱۳۹۲، ص ۴۸-۴۹).
مونتگومری (۱۹۹۸)	وجه تمایز موقعیت مناطق است و باعث احساس زنده و شادی و نشاط در خلق مکان می‌شوند (منتظرالحجه و دیگران، ۱۳۹۵، ص ۴۵).	وجه تمایز موقعیت مناطق است و باعث احساس زنده و شادی و نشاط در خلق مکان می‌شوند (منتظرالحجه و دیگران، ۱۳۹۵، ص ۴۵).
شاما (۱۹۹۱)	تمایل به مراجعت یا عدم مراجعت، تداوم و پایداری حضور، بهره‌مندی از مکان و مشارکت در فعالیت‌های آن از این حس سرچشممه می‌گیرد (منتظرالحجه، ۱۳۹۵، ص ۴۵).	تجربه افراد، نگرش‌ها، رفتار افراد و مشارکت (کاشی و بنیادی، ۱۳۹۲، ص ۴۸-۴۹).
پانتر (۱۹۹۱)	ساختار فیزیکی؛ منظر شهری، چشم‌انداز، نفوذپذیری، شکل ساخت و مبلمان شهری (کاشی و بنیادی، ۱۳۹۲، ص ۴۸-۴۹). فعالیتی: کاربری‌ها، میزان تردد پیاده، میزان تردد سواره، الگوهای رفتاری، محیط صنوع و خوانایی (کاشی و بنیادی، ۱۳۹۲، ص ۴۸-۴۹). معنایی: مناسبات فرهنگی، عملکردهای ادراکی و ارزیابی کیفی (کاشی و بنیادی، ۱۳۹۲، ص ۴۸-۴۹).	ساختار کالبدی، فعالیت، معنا (دانش‌پایه و دیگران، ۱۳۹۶، ص ۱۲۳).
کریستوفر الکساندر	مقیاس‌های مختلف، مراکز نیرومند، موزها، تکرار متنابض، فضای معین، شکل خوب، تقارن موضعی، انسجام و ابهام عمیق، درجه‌بندی (مرتبه بندی)، ناهمگونی، پژواک، سادگی و آرامش درونی، فضای خالی (تهی) و جاذی ناپذیری (قشقاوی و دیگران، ۱۳۹۵، ص ۲۶۶).	مقیاس‌های مختلف، مراکز نیرومند، موزها، تکرار متنابض، فضای معین، شکل نظامات زنده (قشقاوی و دیگران، ۱۳۹۵، ص ۲۶۶).

جدول ۶. انواع حس تعلق؛ مأخذ: نگارندهان.

<p>وابستگی به مکان و یا تعلق عملکردی به موضوع توانایی مکان برای توانمندسازی انسان برای رسیدن به اهداف و فعالیت‌های موردعلاجهشان اشاره دارد. اگر ما روابط مداومی با مکان داشته باشیم به وسیله سکونت یا دیدارهای متواتی و آن مکان از اهداف ارزشمند ما حمایت کند، ما نسبت به مکان حس تعلق پیدا می‌کنیم (Livingston, Baily, & Kearns, 1995:10).</p>	
<p>حس تعلق عاطفی به مکان، به احساسات و حالات و عواطف مردم به مکان خاصی اشاره دارد. تیلور و شوماخر تعلق را این‌گونه تعریف می‌کنند: حس یک پیوند مؤثر مثبت یا وابستگی بین افراد و محیط‌های سکونتی‌شان (Livingston, Baily, & Kearns, 1995:11). کشگر اجتماعی در این حالت از عضویت در جامعه احساس مطلوب دارد و حاضر به ترک جامعه نیست (صادقی جعفری، یزد خواستی، اجتهادی، ۱۳۹۷، ص ۱۳).</p>	

جدول ۷. معیارهای مربوط به ایجاد حس مکان؛ مأخذ: نگارنده بر اساس منابع مورد اشاره.

منابع پشتیبان	معیارها	نظریه پرداز	میراثی مربوط به ایجاد حس مکان
Schulz 1981	رویدادها و حوادث، شکل‌ها، مصالح، رنگ‌ها و بافت‌ها	شولتز	
Rapaport, 1990	نمادها، سمبل‌های کالبدی، سمبل‌های اجتماعی، سمبل‌های فرهنگی	راپاپورت	
Punter, 1991	ساختمان فیزیکی، فعالیتی و معنایی (مناسبات فرهنگی، عملکردهای ادراکی)	پانتر	
Lynch, 1984	خوانایی، خاطرات جمیعی، عناصر کالبدی (راه، لبه، نشانه، گره)، هویت، معنی، دسترسی، تابعیت، سرزنشگی	لینچ	
Relph 2008; 2007	ارزش‌های فردی و جمیعی، انتظارات اولیه، تجربیات، نیات انسان، روح مکان، زمان، تعاملات اجتماعی، فعالیت‌ها و تعاملات بین انسان - مکان و انسان - انسان	رلف	
فلاخت و همکاران	ارتباط درونی انسان، تصورات ذهنی، ویژگی‌های محیطی، تجربه‌های ذهنی، زمینه‌های عینی و بیرونی محیط	فلاخت و همکاران	

مدیریت شهری

فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۵. زمستان ۱۴۰۰

Urban management
No.65 Winter 2022

۸-۳ سطوح مختلف حس مکان

«شامای» برای حس مکان هفت سطح ارائه نموده است. این سطوح از حس مکان کاربرد فرآیند حس مکان را نشان می‌دهند که از بی‌تفاوتی تا حس فداکاری نسبت به مکان را شامل می‌شود (Shamai, 1991: 344). سطح‌بندی حس مکان برپایه نظریه شامل سه مرحله اصلی تعلق به مکان، دل‌بستگی به مکان و تعهد به مکان است که با هفت سطح بی‌تفاوتی نسبت به مکان، آگاهی از قرارگیری در یک مکان، تعلق به مکان، دل‌بستگی به مکان، یکی شدن با اهداف مکان، حضور در مکان و فداکاری برای مکان تعیین شده است (Shamai, 1991: 348).

جدول ۸. سطوح حس مکان؛ مأخذ: نگارنده بر اساس منابع مورد اشاره.

سطوح	توضیحات
بی تفاوتی نسبت به مکان	این سطح اغلب در ادبیات حس مکان موردنظر نیست ولی در سنجش و ارزیابی حس مکان مورداستفاده قرار می‌گیرد (فلاحت ۱۳۸۵، Shamai, 1991).
آگاهی از قرارگیری در مکان	شامای مفهوم آشنایی را بعنوان سطحی از سطح اولیه شکل‌گیری حس مکان با نام آگاهی از قرارگیری در مکان معرفی نموده است (Shamai 1991). در این سطح شخص متمایز بودن و نمادهای مکان را تشخیص می‌دهد ولی هیچ احساسی که او را به مکان متصل کند، وجود ندارد. در این سطح فرد ممکن است مستقر بودن در مکان را بداند ولی نمی‌داند که پخشی از آن مکان است (فلاحت ۱۳۸۵).
تعلق به مکان	حس تعلق به مکان در راستای استمار حضور فرد در مکان نقش بسزایی دارد (احمدی و همکاران ۱۳۹۳؛ فلاحت ۱۳۸۵). حس تعلق به مکان از عوامل مهم ارزیابی ارتباط انسان- محیط (جوان فروزنده و مطلبی، ۱۳۹۰) سبب تبدیل فضا به مکانی با خصوصیات حسی و رفتاری ویژه برای افراد می‌شود (فلاحت ۱۳۸۵). در سطح تعلق به مکان فرد نهنهای از نمادهای مکان آگاه است، بلکه با مکان احساس بودن و تقدیر مشترک داشتن دارد. در این حالت نمادهای مکان محترم و آنچه برای مکان رخ می‌دهد برای فرد اهمیت دارد (Sun Hua, 2010).
دلبستگی به مکان	دلبستگی به مکان مفهومی چندبعدی و پیچیده به پیوندهای احساسی و عاطفی میان کاربران، مخاطبان با مکان تأکید دارد و مبنایی برای درک فرد و گروه نسبت به مکان است. (Altman and Low, 1992).
یکی شدن با اهداف مکان	این سطح بیانگر پیوستگی فرد با نیازهای مکان است، فرد اهداف مکان را تشخیص داده، منطبق شده و از آن‌ها پیروی می‌کند به طوری که شور، عشق، حمایت و از خودگذشتگی نسبت به مکان وجود دارد (فلاحت ۱۳۸۵).
حضور در مکان	حضور انسان در مکان در راستای چگونگی تجربه آن، بسیار تعین‌کننده است. این سطح به نقش فعال فرد در اجتماع که علت آن تعهد به مکان است، توجه دارد (فلاحت، Shamai, 1991 ۱۳۸۵).
فداکاری و وفاداری برای مکان	آمادگی برای رها کردن علایق فردی و جمعی به خاطر علایق بزرگ‌تر نسبت به مکان وجود دارد (Shamai 1991) و فداکاری‌هایی در جهت گرایش‌ها، ارزش‌ها، آزادی‌ها و رفاه در موقعیت‌های مختلف از خود نشان می‌دهد (فلاحت ۱۳۸۵).

که هویت فرد را با هویت یک محل مرتبط می‌سازد و تمایلاتی برای برقراری ارتباطات آتی با مکان ایجاد می‌کند (Feldman, 1990:183).

۴- بیان یافته‌های تحقیق

تحقیق بنا به ماهیت «کاربردی» است، در مرحله ادبیات نظری از روش «فراتحلیل» در مرحله جمع‌بندی پیشینه نظری و روش «توصیفی- تحلیلی» در بررسی ادبیات تحقیق بهره برده است. همچنین در راستای سنجش عوامل حس مکان بر توسعه سواحل شهری در بوشهر نیز از روش پیمایشی استفاده شده است. لذا در این تحقیق ابزار جمع‌آوری داده‌ها پرسشنامه می‌باشد. بدین منظور پس از انجام مطالعات نظری و تدوین ادبیات و پیشینه تحقیق از طریق انجام مطالعات کتابخانه‌ای و جستجو در پایگاه‌های داده‌های منتشره و مرور مسندات موجود مرتبط با موضوع مورد تحقیق، پرسشنامه‌ای با سوالات پنج گزینه‌ای (طیف لیکرت) توسط محقق طراحی گردید. بهمنظور سنجش پایایی سوالات پرسشنامه از نرم‌افزار Spss²⁵ و تکنیک ضریب آلفای کرونباخ استفاده

۹- ۳- هویت مکان

مفهوم روان‌شناسی هویت مکانی اولین بار توسط «هارولد پروشانسکی» مطرح شد. هویت مکان، درک افراد از هویت خود در ارتباط با محیط کالبدی تعریف شده است (Proshansky, 1978). به طور کلی این مؤلفه به واسطه الگوی ایده‌های خودآگاه و ناخودآگاه، باورها، احساسات، ارزش‌ها، اهداف و تمایلات رفتاری مرتبط با محیط شکل گرفته است. دلبستگی به مکان، ارتباط عاطفی پیچیده بین مردم و مکان که فراتر از شناخت، اولویت و قضایت است. مؤلفه سوم، وابستگی به مکان، وابسته به ادراک افراد است (چه مثبت چه منفی) (Lewika, 2008:54). «رلف» بر پایه مطالعات «لینچ»، هویت مکان را تشخیص یا تمایز مکانی می‌داند که پایه شناخت آن بعنوان یک کل متمایز باشد (Relph, 1976:45). «هویت مکان» اساسی‌ترین مفهوم مرتبط با بعد شناخت‌شناسی دلبستگی به مکان می‌باشد؛ بنابراین اظهارات فلدمان هویت یک محل عبارتست از الگوهایی آگاهانه و ناگاهانه از احساسات، اعتقادات، نگرش‌ها، ارزش‌ها و تمایلات رفتاری

شده است. جامعه آماری شامل شهروندان استفاده کننده از ساحل بوشهر بوده که حجم نمونه با فرمول کوکران به تعداد ۳۹۸ نفر انتخاب شده است. با جمع‌بندی مبانی نظری مؤلفه‌های موردنظر منظر شهری برای ارتقا حس تعلق به مکان به شرح جدول زیر است.

جدول ۹. مقدار آلفای کرونباخ شاخص‌های تحقیق؛ مأخذ: یافته‌های تحقیق.

مؤلفه	شرح مؤلفه
پیوندی	بهره‌گیری از پوشش گیاهی مناسب و استفاده از گونه‌های بومی جهت تعدیل دما و رطوبت؛ فراهم بودن امکان دسترسی به آب در محدوده ساحل؛ وجود شرایط آسایش اقلیمی جهت استفاده در ساعات مختلف روز؛ غنای حسی از طریق استفاده از حواس؛ حفظ شخصیت صخره‌ای و شنی ساحل در مجاورت آب؛ کف و دیواره‌های اطراف ساحل از مصالح بومی همسو با حفظ محیط‌زیست
جذبی	اتصال ساحل به استخوان‌بندی شهری (بافت‌های هم‌جاوار) با دسترسی مناسب؛ امکان دسترسی به خدمات شهری و تسهیلات و امکانات رفاهی؛ طراحی منعطف و خلاقانه لبه و بدن ساحل و ترکیب با بستر طبیعی ساحل؛ وجود پارکینگ مناسب جهت توقف درازمدت در محدوده؛ پیوند میان بافت تاریخی مجاور و بناهای بالارزش مجاور با لبه آب؛ ساحل دارای سبک معماری اصیل و با هویت.
تفصیلی	وجود بسترهای لازم جهت استفاده گروه‌های مختلف سنی؛ وجود میلمان مناسب شهری جهت استفاده فعالیت‌های مختلف در فضای؛ وجود بستر مناسب جهت فعالیت‌های مرتبط با آب؛ وجود تنوع در ارایه خدمات تجاری و تفریحی؛ فضای ساحلی برای بروز رفたارهای جمعی؛ قابلیت تجمع پذیری؛ امکان حضور در عرصه‌های عمومی در ساعات مختلف شباهنروز؛ حفظ کریبدورهای بصری دید به لبه آب و نشانه‌های بصری؛ قابل روئیت بودن و قرائت پذیری فعالیت‌ها و فضاهای ایجاد وضوح بصری.
پیوندی	وجود مقیاس انسانی از طریق رعایت تناسبات محیط مصنوع با گستردگی دریا؛ کاهش وابستگی به اتومبیل و استفاده از مقیاس انسانی و اولویت پیاده در طراحی ساحل؛ ایجاد حس محصوریت و عدم غلبه فضا بر انسان در ساحل
پیوندی	امکان و پیش‌بینی دسترسی امن به آب توسط اسکله‌ها و موج‌شکن‌ها؛ امنیت تجهیزات و امکانات فیزیکی در مقابل عوامل طبیعی و اقلیمی؛ رعایت حریم جزر و مد در محدثات و سازه‌های ساحلی؛ روشنایی مناسب برای استفاده شباهن از محدوده ساحل؛ اینمی مقابله سواره و پیاده در طراحی شبکه دسترسی
پیوندی	ایجاد خوانایی از طریق ایجاد عناصر شهری با هویت در ساحل؛ وجود سکانس‌های مختلف بصری و فضاهای مکث؛ استفاده از مصالح (جنس و رنگ و...) مناسب و بومی در طراحی عناصر مصنوع و جداره‌ها در ساحل؛ طراحی واضح و دور از اغتشاش در محدوده ساحل؛ استفاده از عالیم نشانه‌ای (طبیعی یا مصنوع) قابل روئیت حتی از فواصل دور؛ توجه به ترکیب رنگی عناصر مستقر در کناره ساحل در زمینه طبیعی آن‌ها
تفصیلی	تعريف حوزه‌های فضایی مختلف با تمهداتی مانند اختلاف کفسازی، اختلاف ارتفاع ...؛ امکان دسترسی و نفوذ آسان پیاده به کناره ساحل؛ وجود ارتباط و پیوستگی مسیرهای حرکتی (پیاده) در طول ساحل

در این تحقیق نیز، داده‌های جمع‌آوری شده، در دو قسمت آمار توصیفی و آمار استنباطی با استفاده از نرم‌افزار SPSS²⁵ تجزیه و تحلیل شده است به طوری که: ۱. ابتدا با استفاده از نرم‌افزار SPSS در سطح آمار توصیفی، ویژگی‌های دموگرافیک و اجتماعی - اقتصادی نمونه تحقیق، توصیف و سپس فراوانی، درصد، هرکدام از آن‌ها محاسبه و نتایج تحلیل شده است. ۲. در مرحله بعد از این نرم‌افزار برای ارتباط میان عناصر منظر شهری و میزان حس تعلق به مکان در سواحل شهری و محدوده مورد مطالعه (ساحل بوشهر) استفاده شده است؛ و^۳؛ و در نهایت

معنی داری ($sig/000$) در اولویت های گویه های شاخص تنوع فضایی را نشان می دهد. همچنین نتایج نشان می دهد که گویه قابلیت تجمع پذیری (وجود فضاهایی در ساحل برای برگزاری رویدادها و تجمع های حماسی، اعتراضی، پیروزی و...) با میانگین رتبه $39/6$ بیشترین تأثیر و پس از آن گویه های قابل رویت بودن و قرائت پذیری فعالیت ها و فضاهای، حفظ کریودور های بصری دید به آب و نشانه های بصری، امکان حضور در عرصه های عمومی در ساعت مختلف شباه روز، فضای ساحلی برای بروز رفتارهای جمعی (قرار گذاشتن، دورهم جمع شدن)، وجود بسترهای لازم جهت استفاده گروه های مختلف سنی وجود بستر مناسب جهت فعالیت های مرتبط با آب مانند ماهیگیری، قایقرانی و شنا و ساحل مانند دوچرخه سواری، فعالیت های ورزشی و... وجود فضاهای برای ایستادن، نشستن، تماشا و... وجود مبلمان مناسب شهری جهت استفاده فعالیت های مختلف در فضا و تنوع در ارایه خدمات به ترتیب با نمره میانگین $37/3$ ، $46/3$ ، $57/3$ ، $57/4$ ، $57/5$ ، $57/6$ و $57/7$ در اولویت های بعدی قرار دارند.

۴-۵ مقیاس انسانی، منظر بوشهر و حس تعلق به مکان
بر اساس مقدار کای اسکوئر $46/110$ تفاوت معنی داری ($sig/000$) در اولویت های گویه های شاخص انسانی وجود دارد. همچنین نتایج نشان می دهد که گویه ایجاد حس محصوریت و عدم غلبه فضا بر انسان در ساحل با میانگین رتبه $57/5$ بیشترین تأثیر و پس از آن گویه های وجود مقیاس انسانی از طریق رعایت تنشیات محیط مصنوع با گستردگی دریا و کاهش واپسگی به اتو مبیل و استفاده از مقیاس انسانی و اولویت پیاده در طراحی ساحل به ترتیب با نمره میانگین $69/4$ و $98/3$ در اولویت های بعدی قرار دارند.

۴-۶ اینمی، منظر بوشهر و حس تعلق به مکان

با مقدار کای اسکوئر $782/888$ تفاوت معنی داری ($sig/000$) در اولویت های گویه های شاخص اینمی وجود دارد. نتایج نشان می دهد که گویه امنیت تجهیزات و امکانات فیزیکی در مقابل عوامل طبیعی و اقلیمی با میانگین رتبه $35/4$ بیشترین تأثیر و پس از آن گویه های رعایت حریم جزر و مدد در محدثات و سازه های ساحلی، امکان و پیش بینی دسترسی امن به آب توسط اسکله ها و موج شکن ها، روش نای مناسب برای استفاده شبانه از محدوده ساحل و اینمی متقابل سواره و پیاده در طراحی شبکه دسترسی به ترتیب با نمره میانگین $41/4$ ، $42/4$ ، $46/4$ و $68/3$ در اولویت های بعدی قرار دارند.

اقدام به اولویت بندی انگاره های منظر شهری مؤثر بر حس تعلق به مکان در سواحل شهری و نمونه مورد مطالعه شده است.

۴-۱ منظر شهری و حس تعلق به مکان

برای اهمیت و اولویت شاخص های تحقیق از نتایج حاصل از پرسشنامه در بین دو گروه (شهروندان و کارشناسان) استفاده شده است. بر اساس مقدار کای اسکوئر $43/144$ تفاوت معنی داری ($sig/000$) در اولویت های انگاره های منظر شهری مؤثر بر حس تعلق به مکان وجود دارد. همچنین نتایج نشان می دهد که شاخص عوامل محیطی با میانگین رتبه $68/4$ بیشترین تأثیر و پس از آن شاخص اینمی با میانگین رتبه $68/4$ در اولویت دوم و سپس شاخص های موقعیت مکان و دسترسی، تنوع فضایی، نفوذ پذیری، زیبایی بصری و مقیاس انسانی به ترتیب با میانگین رتبه $35/1$ و $35/1$ و $31/4$ و $46/3$ ، $22/4$ و $5/30$ در اولویت های بعدی قرار دارند.

۴-۲ عوامل محیطی، منظر بوشهر و حس تعلق به مکان

مشاهده می شود با مقدار کای اسکوئر $75/571$ تفاوت معنی داری ($sig/000$) در اولویت های گویه های شاخص عوامل محیطی وجود دارد. همچنین نتایج نشان می دهد که گویه غنای حسی از طریق استفاده از حواس (بوبایی، شنوایی، چشایی و...) با میانگین رتبه $23/5$ بیشترین تأثیر و پس از آن گویه های حفظ شخصیت صخره ای و شنی ساحل، فراهم بودن امکان دسترسی به آب، وجود شرایط آسایش اقلیمی، استفاده از مصالح بومی و بهره گیری از پوشش گیاهی مناسب به ترتیب با نمره میانگین $11/5$ و $49/4$ و $43/3$ و $56/5$ در اولویت های بعدی قرار دارند.

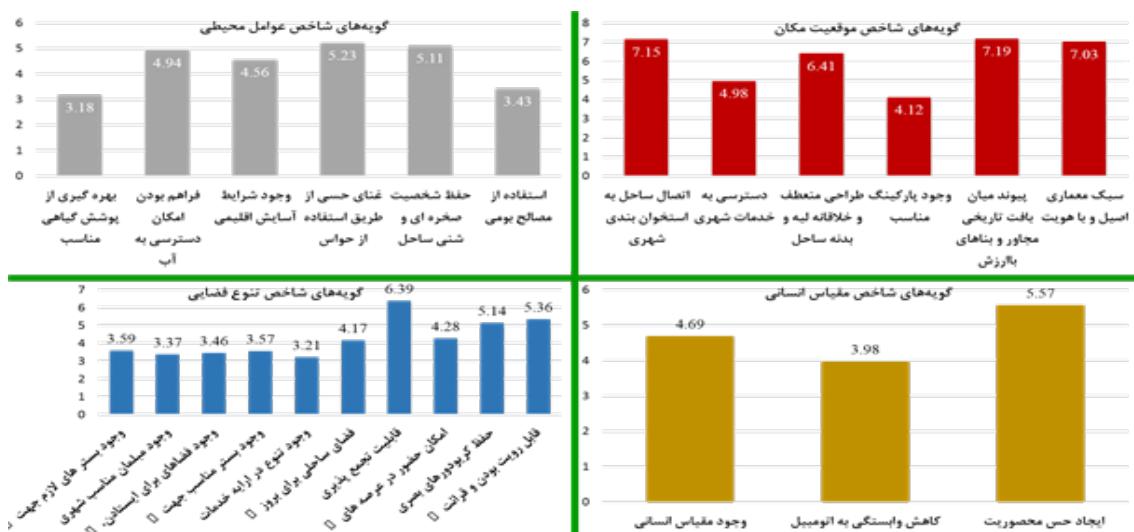
۴-۳ موقعیت مکانی، منظر بوشهر و حس تعلق به مکان

بر اساس مقدار کای اسکوئر $39/489$ تفاوت معنی داری ($sig/000$) در اولویت های گویه های شاخص موقعیت مکان وجود دارد. همچنین بافت تاریخی مجاور و بنایی بالارزش مجاور پیوند میان بافت تاریخی مجاور و بنایی بالارزش مجاور با لبه آب با میانگین رتبه $19/7$ بیشترین تأثیر و پس از آن گویه های اتصال ساحل به استخوان بندی شهری، سبک معماری اصیل و با هویت، طراحی منعطف و خلاقانه لبه و بدنه ساحل، دسترسی به خدمات شهری و وجود پارکینگ مناسب به ترتیب با نمره میانگین $15/7$ و $41/4$ و $41/4$ در اولویت های بعدی قرار دارند.

۴-۴ تنوع فضایی، منظر بوشهر و حس تعلق به مکان
نتایج تحقیق با مقدار کای اسکوئر $90/1370$ تفاوت

۴-۷ زیبایی بصری، منظر بوشهر و حس تعلق به مکان

نتایج نشان می دهد که مقدار کای اسکوئر $\text{Sig}/000 = 774/221$ تفاوت معنی داری در اولویت های گویه های شاخص زیبایی وجود دارد. همچین نشان می دهد که گویه تقویت نقاط ویژه و قابل رؤیت در ساحل دریا با میانگین رتبه $8/96$ بیشترین تأثیر و پس از آن گویه های ایجاد خوانابی از طریق ایجاد عناصر شهری، استفاده از عالیم نشانه ای قابل رؤیت، توجه به ترکیب رنگی عناصر مستقر در کناره ساحل، استفاده از نمادهای بومی، استفاده از مصالح مناسب و بومی، طراحی واضح و دور از اغشاش و وجود سکانس های مختلف بصری به ترتیب با نمره میانگین $7/55$, $7/3$, $6/92$, $6/69$, $4/77$, $4/09$ و $3/12$ در اولویت های بعدی قرار دارند.

نمودار ۳. نتیجه آزمون فریدمن برای اولویت بندی گویه های شاخص موقعیت، عوامل محیطی، مقیاس انسانی و تنوع فضایی مؤثر بر حس تعلق به مکان؛ مأخذ: یافته های تحقیق

نمودار ۴. اولویت بندی گویه های شاخص های زیبایی بصری، اینعی، حس تعلق و نفوذپذیری در ارتباط با حس تعلق به مکان مأخذ: یافته های تحقیق.

دانش برنامه‌ریزی و طراحی سواحل شهری می‌تواند به تدوین ضوابط طراحی مناسب‌تر کمک کند و امکان طراحی ساحل با کیفیت بهتر را فراهم می‌کند. یکی از معانی مهم و مؤثر که از ارتباط بین انسان و مکان حاصل می‌شود حس تعلق به مکان است. می‌توان گفت که هویت مکان از ارتباط و حضور انسان در مکان شکل می‌گیرد و در مرحله بعد به واسطه ویژگی‌های مطلوب آن واسطه می‌شود و درنهایت احساس دلستگی پیدا می‌کند. تحقیق حاضر معتقد است که بین عوامل محیطی، موقعیت مکان و دسترسی، تنوع فضایی، ایمنی، نفوذپذیری و حس تعلق مکانی رابطه مشتی وجود دارد و چنانچه شاخص‌های ذکر شده در سواحل شهری و به‌طور مشخص در ساحل شهر بوشهر (حدفاصل خیابان انقلاب تا میدان شهرداری) تقویت شوند می‌توان شاهد برآورده شدن انتظارات و نیازهای اهالی آن محیط بود و در پی آن سبب شکل‌گیری و ارتقای حس تعلق به ساحل شهر بوشهر خواهد شد. همچنین می‌توان شاهد حضور مدام مردم در ساحل شهر بوشهر بود به‌طوری که علاوه بر حضور فیزیکی، در حفظ، نگهداری و توسعه ساحل شهر بوشهر تلاش کنند. علاوه براین، رساله حاضر معتقد است که برای اینکه احساس تعلق به ساحل شهر بوشهر در مسیر درست و صحیح آن حاصل شود لازم است در طراحی و معماری فضای ساحل شهر بوشهر به ترتیب روی شاخص‌های عوامل محیطی، ایمنی، موقعیت مکان و دسترسی، تنوع فضایی، نفوذپذیری، زیبایی بصری و مقیاس انسانی توجه شود. همچنین بر اساس مبانی نظری و ادبیات تحقیق و مصاحبه با متخصصین امر و صاحب‌نظران مؤلفه‌های منظر شهری در راستای حس تعلق به مکان به ۷ مؤلفه شامل: عوامل محیطی، موقعیت مکان و دسترسی، تنوع فضایی، ایمنی، نفوذپذیری، زیبایی بصری و مقیاس انسانی تقسیم گردید. یافته‌های تحقیق نشان در ساحل بوشهر ارتباط میان عوامل محیطی، موقعیت مکان و دسترسی، تنوع فضایی، ایمنی، نفوذپذیری و حس تعلق مکانی رابطه معنادار است ولی در ارتباط بین متغیرهای زیبایی بصری و مقیاس انسانی و حس تعلق به مکان در ساحل شهر بوشهر (حدفاصل خیابان انقلاب تا میدان شهرداری) رابطه معنی‌داری به دست نیامده است.

۴- نفوذپذیری، منظر بوشهر و حس تعلق به مکان

با مقدار کای اسکوئر $\chi^2/df = 652/158$ تفاوت معنی‌داری (sig=0.000) در اولویت‌های گویه‌های شاخص نفوذپذیری وجود دارد. همچنین نتایج نشان می‌دهد که گویه امکان دسترسی و نفوذ آسان پیاده به کناره ساحل با میانگین رتبه ۳/۴۸ بیش‌ترین تأثیر و پس از آن گویه‌های ارتباط و پیوستگی مسیرهای حرکتی و تعریف حوزه‌های فضایی مختلف به ترتیب با نمره میانگین ۲/۵۱ و ۳/۰۵ در اولویت‌های بعدی قرار دارند.

همانطور که مشاهده می‌شود با مقدار کای اسکوئر $\chi^2/df = 691/145$ تفاوت معنی‌داری (sig=0.000) در اولویت‌های گویه‌های شاخص حس تعلق مکانی وجود دارد. همچنین نشان می‌دهد که گویه ساحل بخشی از وجود من است با میانگین رتبه ۸/۵۱ بیش‌ترین تأثیر و پس از آن گویه‌های ساحل نشان دهنده شخصیت و ذات من، احساس آرامش در ساحل، خاطره‌های مشترکی با افراد، حس دلبازی در ساحل، دلتگ بودن برای دیدن ساحل، احساس خوشبختی در ساحل، شوق دیدن ساحل، رفع نیازها در ساحل، انجام کارهای مورد علاقه در ساحل، انجام کارها در ساحل، تصاویری مستند از ساحل، احساس رضایت از ساحل و تلاش برای حفظ ساحل به ترتیب با نمره میانگین ۶/۳۶، ۶/۵۴، ۶/۸۶، ۶/۹۱، ۷/۷۷، ۸/۰۲، ۸/۷۷، ۹/۴۶، ۳/۶۷، ۴/۹، ۵/۶۴ و ۳/۱۹ در اولویت‌های بعدی قرار دارند. در این پرسشنامه چهار گویه مربوط به بعد شناختی، شش گویه مربوط به دلستگی و چهار گویه مربوط به بعد وابستگی در نظر گرفته شده است. حس تعلق به مکان استفاده‌کنندگان ساحل در بعد شناختی (هویتی) و عاطفی (دلستگی) در سطح بالایی قرار دارد. از نظر آن‌ها شرایط ساحل بازگوکننده هویت و شخصیت آن‌ها می‌باشد. بعد رفتاری (وابستگی) نسبت به بعد شناختی و عاطفی در سطح پایین‌تری قرار دارد.

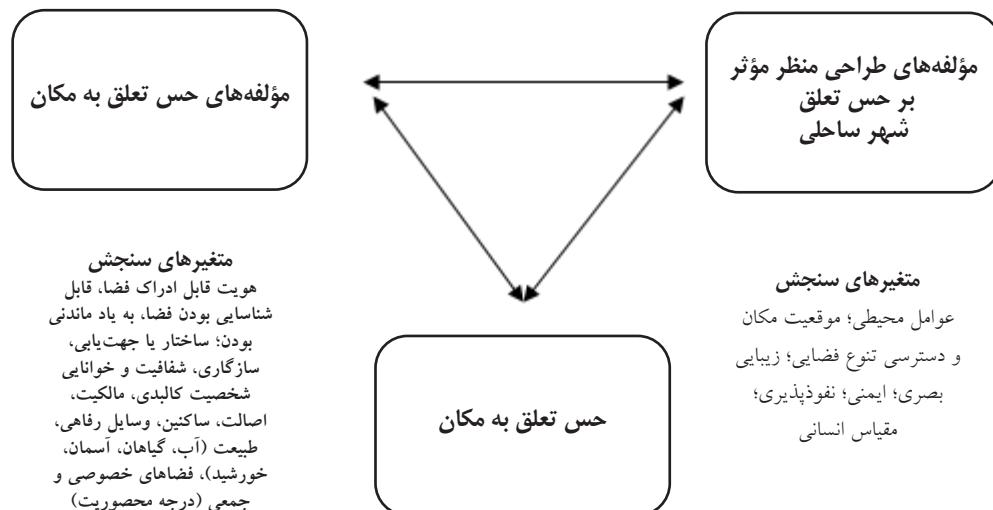
۵- نتیجه‌گیری و جمع‌بندی

عدم توجه برنامه ریزان و طراحان سواحل شهری به معیارهای تحقق حس تعلق به مکان در طراحی منظر سواحل می‌تواند مشکلات اساسی برای استفاده‌کنندگان از این فضاهای حیاتی شهری به دنبال داشته باشد. این در حالی است که جوامع انسانی که در سواحل کشور زندگی می‌کنند بخشنده مهمی از جمعیت شهری کشور را تشکیل می‌دهند؛ لذا نتایج پژوهش‌ها در زمینه بررسی عوامل مؤثر بر حس تعلق به مکان ضمن افزودن به

جدول ۱۱. تبیین مؤلفه‌های طراحی منظر شهر ساحلی بر حس تعلق به مکان در بوشهر؛ مأخذ: یافته‌های تحقیق.

مؤلفه / عامل	شرح تأثیرات
پویایی شهری	با وجود عوامل خاص اقلیمی شهر بوشهر، به دلیل گرمای شدید و رطوبت بالا در طول روز، زندگی شهری و فعالیت‌های شهری در طول روز به سختی انجام می‌شود، به عبارتی دیگر در طول روز زندگی و حیات شهری به چشم نمی‌خورد؛ اما به محض فرا رسیدن غروب و کاهش دما جلوه شهر متتحول می‌شود. مراکز خرد شروع به فعالیت می‌کنند حیات شهری عیان می‌شود. در کل بوشهر دارای زندگی پس از غروب است که حضور مردم در فضای شهری سازنده تصویری از زندگی شهر در ذهن هر بیننده‌ای است. وجود بادهای دریایی و متعاقب آن طوفان‌های دریایی در پارهای از ایام سال نیز در استفاده از فضای ساحل مؤثر می‌باشد.
موقعیت مکانی	موقعیت مکان و دسترسی که بیشتر در مقیاس شهری مطرح می‌شود و شامل هم‌جواری‌ها، روابط و چیدمان فضا، دسترسی به تسهیلات و امکانات رفاهی و غیره می‌باشد. نقش پیونددنده شریان‌های عبوری (جاده ساحلی و...) از فضا و سایر اجزاء سازنده مرکز شهر، مجاورت با بافت قیم و تاریخی بوشهر و تعامل انسانی حاصل از آن و مجاورت با قلب تجاری شهر و تعامل انسانی و اقتصادی حاصل از آن و حضور کاربری‌های اقامتی، تفریحی در حوزه مزبور وجود اینه از شمند با کاربری‌های شاخص و عمومی (ساختمان میراث فرهنگی، ایران‌شناسی، مساجد قدیمی) بافت، شورای شهر، آبانبار قوام) به عنوان نشانه‌های ذهنی شاخص خط ساحلی می‌تواند در معنادار بودن رابطه مؤثر باشد.
بنویسی فضایی	تنوع فضایی شامل گوناگونی کاربری‌ها و فعالیت‌ها و مکانی است که تنوع فعالیت و کاربری‌های مختلف داشته باشد، افراد مختلف را در اوقات گوناگون با منظورهای متنوع به خود جلب می‌کند. هدف از تنوع فضایی این است که میزان حق انتخاب را فزونی دهد و از احساس یکنواختی و ملال جلوگیری کند. اختلاط کاربری‌ها در محدوده، وجود محدود کاربری‌های همساز با ساحل مانند (فعالیت‌های آبی در ابتدای محدوده)، وجود کاربری‌های تجاری رستوران و اغاییه فروشی در لبه ساحلی، هم‌جواری با بافت قدیم و مرکز تجاری شهر، وجود عرصه‌های باز در فضای مورد بررسی (محدوده قوام و پارک ساحلی)، وجود و ثبت قرارگاه‌های رفتاری در ساحل مورد مطالعه باعث سرزنشگی خط ساحلی در شب شده است.
محیط مطلوب	محیط مطلوب باید از نظر کالبدی محیطی امن باشد، یکی از عوامل ایجاد اینمی وجود قابلیت‌های حرکتی مناسب و ایمن در قرارگاه‌های رفتاری است. وجود پلکان یا راههای امن برای دسترسی به آب در مقاطعی از ساحل و محلهایی که دریا و ساحل اختلاف ارتفاع دارند و استفاده از سازه‌های حفاظت از ساحل در برآور عوامل طبیعی و محیطی (مانند دیوارهای دریایی و...) باعث ایجاد رابطه معنادار با حس تعلق به مکان می‌باشد. همچنین تداخل سواره و پیاده در مقاطعی از ساحل، نبود باند کندگار و... باعث کم شدن اولویت اینمی مقابل سواره و پیاده شده است.
پویایی	راهکارهای نفوذپذیری، به دو دسته راهکار نفوذپذیری بصیری و کالبدی (فیزیکی) تقسیم می‌شوند که ارتباط تنگاتنگی با هم دارند نفوذپذیری بافت شهری به معنای امکانی است که بافت شهری به عباران پیاده و سواره برای انتخاب مسیر می‌دهد. نفوذپذیری بصیری به معنی امکاناتی است که بافت شهری برای رؤیت یک مکان از مکانی دیگر فراهم می‌آورد یعنی میزان رؤیت پذیری. امکان دسترسی و نفوذ پیاده به کناره ساحل با وجود تداخل حرکت سواره و پیاده و ارتباط و پیوستگی مسیرهای حرکتی در طول ساحل مورد مطالعه می‌تواند در معنادار بودن نفوذپذیری با حس تعلق مکان مؤثر باشد.
بنویسی انسانی	نبود محصوریت و پیوستگی جداره ساختمان‌های مشرف به ساحل، عدم همخوانی ارتفاع جداره‌ها و بدنه‌های بافت مجاور ساحل، تخریب و ویرانی جداره ساحلی بافت تاریخی، تداخل سواره و پیاده، در عدم معناداری ارتباط مؤثر می‌باشد.
بنویسی جمعی	خوانایی احساس سهل بودن قرائت محیط و جهت‌یابی در مسیر است که در هر لحظه برای فرد امکان شناسایی موقعیت خود را در بافت شهری فراهم گرداند. امری حسی، ذهنی و معطوف به استفاده‌کننده است. عوامل مؤثر در خوانایی، نظم، وضوح، سادگی و پیوستگی می‌باشد.

در ارتباط با گویه‌های شاخص حس تعلق مکانی، با توجه به مبانی نظری حس مکان به عنوان یک ساختار چندبعدی که بیانگر اعتقادات، احساسات و تعهدات رفتاری در یک محیط خاص که به ترتیب بعد شناختی، بعد عاطفی و بعد رفتاری می‌باشد در نظر گرفته شده است؛ لذا با مراجعت به حس تعلق به مکان استفاده کنندگان ساحل در بعد شناختی (هویتی) و عاطفی (دلستگی) در سطح بالایی قرار دارد. از نظر آن‌ها شرایط ساحل بازگوکننده هویت و احساس آن‌ها می‌باشد که وجود دریا به عنوان عنصر هویتساز در ساختار فضایی شهر بی‌شک مهمترین عامل می‌باشد. بعد رفتاری (وابستگی) نسبت به بعد شناختی و عاطفی در سطح پایین‌تر قرار دارد و نشان می‌دهد ساحل در برآورده کردن نیازهای آن‌ها موفق عمل نکرده که عدم تجهیز خط ساحلی برای شکل‌گیری فعالیت‌های تفریحی و مرتبط با آب، عدم وجود بسترها مناسب جهت استقرار خانواده، تداخل حرکت سواره و پیاده، تهدیدات ناشی از فرسودگی و تخریب بافت تاریخی بوشهر در این امر مؤثر می‌باشد.

میری شهری

فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۵. زمستان ۱۴۰۰
Urban management
No.65 Winter 2022

در ادامه به برخی راهکارهای موردنظر اشاره شده است.

جدول ۱۲. راهکارهای پیشنهادی عوامل محیطی؛ مأخذ: یافته‌های تحقیق.

متغیر	راهکارهای پیشنهادی
پوشش و میزبانی	حفظ کارکتر شنی و صخره‌ای ساحل در مجاورت آب؛ جلوگیری از جریان یافتن فاضلاب در کناره یا ساحل؛ پرهیز از بکار بردن مصالح جذب کننده و نگهدارنده حرارت و رطوبت؛ تعدیل رطوبت و دما با استفاده از پوشش گیاهی و گونه‌های بومی و جریان یافتن نسیم در کناره‌ها؛ مکانیابی و طراحی فضای سبز مناسب با قابلیت‌های طبیعی منطقه (کاشت گیاهان سازگار با ساختار اکولوژیک و منظر طبیعی آن؛ در نظر گرفتن محدودیت‌های زیستمحیطی بهویژه خاک و آب)

جدول ۱۳. راهکارهای پیشنهادی موقعیت مکانی و دسترسی؛ مأخذ: یافته‌های تحقیق.

متغیر	راهکارهای پیشنهادی
موقعیت و دسترسی مکان	طراحی منعطف و خلاقانه لبه و بدنی ساحل و ترکیب با بستر طبیعی ساحل؛ امتداد و نفوذ ساحل در شهر با استفاده از کریدورهای سبز و اتصال به شبکه فضایی سبز داخل شهر؛ اتصال ساحل در مناطق گذر از استخوان‌بندی شهر با ایجاد دسترسی مناسب؛ ارتباط ساحل با بافت‌های هم‌جوار

جدول ۱۴. راهکارهای پیشنهادی تنوع فضایی؛ مأخذ: یافته‌های تحقیق.

متغیر	راهکارهای پیشنهادی
نوع فضایی	وجود محل‌هایی برای گردش‌های خانوادگی و دوستانه؛ ایجاد بسترهای چند عملکردی و قابل تجهیز توسط استفاده کنندگان؛ وجود روشانی و فعالیت‌های کافی برای قابل استفاده کردن فضا در شب؛ وجود بسترهای فضایی مناسب برای فعالیت‌های مرتبط با آب چون ماهیگیری، قایقرانی و شنا؛ وجود کاربری‌های چون رستوران، تریا و ... ترجیحاً با سرویس در فضای باز به صورت پراکنده؛ قرار دادن بازارچه سنتی و مراکز خرید، کتابخانه‌ها و مراکز فرهنگی، موزه‌ها و بنای‌های یادمانی در درون پارک‌ها و فضاهای سبز حاشیه؛ حذف کاربری‌های ناسازگار و مزاحم از نوار ساحلی (کارگاه‌ها و پادگان‌ها...)

جدول ۱۵. راهکارهای پیشنهادی اینمنی؛ مأخذ: یافته‌های تحقیق.

متغیر	راهکارهای پیشنهادی
بنی	تبیین حریم جزر و مد و در نظر گرفتن حریم ساخت و ساز؛ ایجاد خلیج‌های امن برای فعالیت‌های آبی افراد؛ ایجاد پلکان یا راه‌های امن برای دسترسی به آب در محل‌هایی که دریا و ساحل اختلاف سطح دارند

مد پژوهشی شهری

فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۵. زمستان ۱۴۰۰

Urban management
No.65 Winter 2022

۸۰

جدول ۱۶. راهکارهای پیشنهادی مقیاس انسانی؛ مأخذ: یافته‌های تحقیق.

متغیر	راهکارهای پیشنهادی
آتش‌نشانی	ایجاد تناسب میان گستردگی ساحل با ابعاد دانه‌های مستقر در آن؛ پرهیز از عرصه‌های بزرگ و نامتناسب با توان فیزیکی انسان؛ انسانی کردن فضاهای از طریق رعایت مقیاس‌ها و تناسبات؛ توجه به زاویه دید ناظرین

جدول ۱۷. راهکارهای پیشنهادی زیبایی بصری؛ مأخذ: یافته‌های تحقیق.

متغیر	راهکارهای پیشنهادی
زیبایی بصری	استفاده از رنگ برای هدایت حرکت بصری با استفاده از گونه‌های مختلف گیاهی و مصالح؛ ترکیب میان ساحل و نمای ساختمان‌ها بافت شهری با استفاده از عناصر واسطه در طراحی شامل استفاده از رواق‌ها و پیروی از امتداد خطوط نمای ساختمان‌ها؛ بازگشایی محورهای دید از درون بافت شهر به دریا به منظور جاذبه‌های بصری و خوانایی بافت؛ تقویت نقاط ویژه و قابل روئیت در دریا در شب و روز

جدول ۱۸. راهکارهای پیشنهادی نفوذپذیری؛ مأخذ: یافته‌های تحقیق.

متغیر	راهکارهای پیشنهادی
نفوذپذیری	حاکمیت پیاده با دور کردن سواره در حال حرکت یا توقف از کناره؛ استفاده از بدندهای شفاف، نیمه شفاف و سبک در کنار ساحل؛ طراحی واضح و دور از اختشاش؛ افزایش خوانایی بدن ساحل از طریق ایجاد عناصر شهری بر جسته

منابع و مأخذ

- موجود» ترجمه رضا ابی‌پی – رامین رضایی – فرزین مرادی، یزد، دانشگاه آزاد اسلامی یزد.
۱۹. کرمونا، متیو، هیت، تیم، اک، ترروف تیسلد، استیون (۱۳۸۸)، «مکان‌های عمومی، فضاهای شهری: ابعاد گوناگون طراحی شهری»، ترجمه قرائی، شکوهی، اهری و صالحی، تهران، انتشارات دانشگاه هنر.
 ۲۰. گلکار، کورش (۱۳۸۵) مفهوم منظر شهری، مجله آبادی، شماره پنجم‌وسوم.
 ۲۱. گلکار، کورش، (۱۳۷۹). مؤلفه‌های سازنده کیفیت طراحی شهری، صفحه ۶۵-۳۸، ۳۲.
 ۲۲. مدیری، آتوسا (۱۳۸۷) «مکان»، هویت شهر، ش ۲: ۶۹-۷۹.
 ۲۳. مرادی موسوی، محدثه السادات و فتابی، سالانه، ۱۳۹۷، راهکارهای مؤثر بر ایجاد حس تعلق به مکان و شکل‌گیری هویت مکان (نمونه موردی: محله بهجت‌آباد شهر تهران)، کفرانس بین‌المللی عمران، معماری و مدیریت توسعه شهری در ایران، تهران.
 ۲۴. مظلومی، سید مازیار، (۱۳۸۹). تأثیرپذیری ابعاد حس مکان از ادراکات ذهنی در محله‌های مسکونی شهری، پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۱ (۳)، ۱۳۱-۱۵۰.
 ۲۵. منتظرالحجه، مهدی و شریف نژاد، مجتبی و دهقان، سهیلا، (۱۳۹۵). ارزیابی و سنجش عوامل مؤثر بر ایجاد حس مکان در مراکز محله‌های شهری، مطالعه موردی: مراکز محله‌های شیخداد و شهرک دانشگاه در شهر یزد، فصلنامه مطالعات شهر ایرانی اسلامی، ۲۶، ۴۳-۵۴.
 ۲۶. منصوری، سید امیر (۱۳۸۹) چیستی منظر شهری، بررسی تاریخی تحولات مفهومی منظر شهری در ایران، منظر، ۹(۲).
 ۲۷. نکویی زهرا، نسیم السادات، مؤمنی، کورش، عطایران، کورش، (۱۳۹۷): بررسی حس تعلق به مکان در بنای‌ای مذهبی – تاریخی در راستای افزایش تعامل ساکنین محله با بنا (نمونه موردی: مسجد جامع اصفهان)، معماری و شهرسازی ایران،
 ۲۸. نوروزیان ملکی، سعید و امیدی، ندا، (۱۳۹۹). ارزیابی تأثیر مؤلفه‌های کالبدی-اجتماعی بر حس مکان در فضاهای باز مجتمع مسکونی، هویت شهر، ۴۱، ۸۷-۹۸.
 ۲۹. یگانه محلاتی سیامک (۱۳۸۹)، بررسی و ارائه راهبردهای توسعه پایدار در شهرهای ساحلی و آثار توریسم بر محیط‌زیست شهری و توسعه پایدار آن، در دسترس [www.ir.raftab.afftab.ir](http://ir.raftab.afftab.ir)
 30. Agarwal A. Shankar R. Tiwari M.K. (2007), “Modeling agility of supply chain”, Industrial Marketing Management, Vol.31
 31. Altman, I. and S. Low, (1992): Place Attachment, Plenum Press, New York.
 32. Barbier, E.B. (2014). “A global strategy for protecting vulnerable coastal populations”. Science 345
 33. Brown, G. Brown, B. B., & Perkins, D. D., 2004 b, New housing as neighborhood revitalization: place attachment and confidence among residents . journal of Environment and Behavior, 36(6), 749-775.
 34. Canter, D. (1971): The Psychology of Place, the Architectural Press, London.
 35. Carmona, Mathew; Health, Tim; Oc, Taner, and Tiesdell, Steve (2003). “Public Places-Urban Spaces”. Oxford: Architectural Press.
 36. Chavis, A. & König, G. (1996). Full Scale Mea-
۱. احمدی کرد آسیابی، فرزانه (۱۳۹۳)، ارزیابی عملکرد مدیریت شهری در عدالت فضایی میان نواحی شهری (مطالعه موردی: شهر قائم‌شهر)، فصلنامه مدرس علوم انسانی برنامه‌ریزی و آمایش فضای دوره هجدهم، شماره ۲.
 ۲. بمانیان، محمدرضا و احمدی، فریال (۱۳۹۳) طراحی و اکولوژی منظر (مقدمه‌ای بر اصول و روش‌ها)، نشر سازمان زیباسازی شهرداری تهران
 ۳. پاکزاد، جهانشاه (۱۳۸۵) «سیمای شهر؛ آنچه کوین لینچ از آن می‌فهمید»، فصلنامه آبادی، سال شانزدهم، شماره ۵: ۲۰-۲۶.
 ۴. پور جعفر، محمدرضا، (۱۳۹۲)، طراحی شهری محیطی کنار آب، انتشارات دانشگاه تربیت مدرس
 ۵. حبیب، فرج (۱۳۸۵) «فضای شهری بستر تعامل اجتماعی»، نشریه‌ی معماری و فرهنگ، ش ۴: ۲۱-۱۳.
 ۶. دانش‌پایه، نسار و حبیب، فرج و طغیانی، شیرین، (۱۳۹۶).
 ۷. توینی شاخص‌های کالبدی مؤثر در خلق حس مکان در توسعه جدید شهری، مدیریت شهری، ۴۷، ۱۱۹-۱۳۰.
 ۸. رادول، دنیس (۱۳۹۲) «حافظت و پایداری در شهرهای تاریخی» ترجمه پیروز حناجی، یلدا شاه تیموری، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
 ۹. رلف، ادوارد، (۱۳۸۹) مکان و بی‌مکانی، ترجمه محمدرضا محمدی، تهران، آرمانشهر
 ۱۰. شاهین راد، مهندوش و رفیعیان، مجتبی و پور جعفر، محمدرضا، (۱۳۹۸) خوانش قصه‌های جامعه از متن فضای شهری: تقویت و تداوم حس مکان، معماری و شهرسازی آرمانشهر، ۲۷، ۱۱۹-۱۲۹.
 ۱۱. صادقی فرشته، رؤس؛ دانشگر مقدم، گلخ و دزدار، امید (۱۳۹۱). «بررسی رابطه طرح کالبدی در مجتمع‌های مسکونی و حس دلیستگی به مکان در بین ساکنین». مدیریت شهری، ش ۳: ۲۶۴-۲۵۳.
 ۱۲. فروزنده، جوان، مطلبی، قاسم، (۱۳۹۰) مفهوم حس تعلق به مکان و عوامل تشکیل‌دهنده آن، هویت شهر، ۲۷-۳۷.
 ۱۳. فلاحت، محمدصادق. (۱۳۸۵) مفهوم حس مکان و عوامل شکل‌دهنده آن، مجله علمی پژوهشی هنرهای زیبا، ۵۷-۶۵.
 ۱۴. قشقایی، رضا، موحد، خسرو، محمدزاده، حجت‌الله (۱۳۹۵). ارزیابی حس تعلق به مکان با تأکید بر عوامل کالبدی و محیطی در سواحل شهری (مطالعه موردی: ساحل بوشهر)، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیایی برنامه‌ریزی شهری، ۴(۲)، ۶۱-۲۸۲.
 ۱۵. قشقایی، رضا، موحد، خسرو، مضطرب زاده، حامد (۱۳۹۷). تدوین معیارهای طراحی منظر شهری در راستای برانگیزش حس تعلق به مکان، مدیریت شهری و روستایی، ۱۷ (۵۰): ۴۶-۴۳.
 ۱۶. قیاسی، همایون و صرافی گهر، اسماعیل، (۱۳۹۵). تبیین مدل نظری ارتقاء حس مکان در طراحی معماری و شهر، مدیریت شهری، شماره ۴۵، ۱۴۷-۱۷۰.
 ۱۷. کاشی، حسین و بنیادی، ناصر (۱۳۹۲). «تبیین مدل هویت مکان-حس مکان و بررسی عناصر و ابعاد مختلف آن». هنرهای زیبا، ش ۳: ۵۲-۴۳.
 ۱۸. کرامر-بیهانس و برتلینگ – استفان (۱۳۹۳) «معماری در بافت

53. Proshansky, H. M. (1978). The city and selfidentity. *Environment and Behavior*, 10,147–169.
54. Punter, J. (1991): *Participation in the Design of Urban Space. Landscape Design* (200): pp: 7-24.
55. Relph, E. (1976), Place and placelessness. London: Pion Limited.
56. Shamai, S.)1991(: *Sense of place: an empirical measurement*. Geo forum 22)3 (: pp: 347358 -.
57. Shulze, N.(2011), Split of Place, translate by: Mohammadreza Shirazi, Second time, Tehran: Rokhdadno press
58. Stedman, R. C. (2001). Sense of place as an attitude: Lakeshore property owners' attitudes toward their properties. *Journal of Environmental Psychology*, 21, 233–248.
59. Sun Hua, H. (2010): *World Heritage Classification and Related Issues A Case Study of the Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*. Procedia Social and Behavioral Sciences, 12(2): pp: 6954–6961.
60. Tuan, Y. F.(1980), Rootedness versus sense of place, *Landscape*, No. 24, 3-8.
61. Tuan, Y.F. (1974). Topophilia: A study of environmental perception, attitudes and values. New York, NY: Columbia University Press.
62. Tuan 'Yi-Fu '(1981) 'Space and Place: The Perspective of Experience 'University of Minnesota Press.p.126.
63. United Nations (2007). *World urbanization prospects: 2014 revision population*, United Nations publication, New York
64. Vernberg J and Vernberg W.B (2001). *The Coastal Zone: Past, Present, and Future*, University of south California press, First edition, Columbia, South California
65. Williams, Lynne, 2003, "Beyond House and Haven: Toward a previsioning of Emotional Relationship with Place ", *Journal of Environmental Psychology*, 23, 47-61
66. Ye L, Mandpe S and Mayer E (2005). What is "smart growth?" - Really? *Journal of planning literature*, 19(3),301-315
67. Zeng C, He S and Cui J (2014). A Multi-Level and Multi-Dimensional Measuring on Urban Sprawl: A Case Study in Wuhan Metropolitan Area, Central China, *Sustainability*, no6,3571-3598
68. Zhang J and Gilbert A et al (2010), Natural and human-induced hypoxia and consequences for coastal areas: synthesis and future development, *Bio geoscience*, 7,1443-1467
69. Zhao, P (2010). Sustainable urban expansion and transportation in a growing megacity: Consequences of urban sprawl for mobility on the urban fringe of Beijing, *Habitat International*, 34 (2), 236-243
70. Measurements of Wind-velocity at the New Commerzbank-building in Frankfurt-Main. Institut für Massivbau und Baustofftechnologie i. Gr. University of Leipzig, Germany.
71. Chen D (1999). Once there were Greenfields: *How urban sprawl is undermining America's environment, economy, and social fabric*.New York and Washington, DC: Natural Resources Defense Council
72. Corner, J. (2006). Terra Fluxus. In C. Waldheim (Ed.), *Landscape Urbanism Reader* (pp. 21-34). New York: Princeton Architectural Press
73. Cuthbert, A. R. (2006), "The Form of Cities", Australia: Blackwell Publishing Ltd.
74. Feldman, B.P. (1990), Effects of sense of place on responses to environmental impact: a case study among residents in an Arctic community, *Applied Geography*, 18(2): 169-189.
75. Greenberg, R. (2005), "The Dictionary of Urbanism", Tisbury and Wiltshire: Streetwise Press.
76. Gustafson, P, 2006, Place Attachment and Mobility, pp. 17-31, CAB international (Jorgensen & Stedman, 2001, 006)
77. Hernandez, B. Martin, A. M. Ruiz, C. & Hidalgo, M, C. 2010, The role of place identity and place attachment in breaking environment protection laws, *Journal of Environment Psycology*, 30(3),
78. Hinrichsen, D (2003). Trends and Future Challenges for U.S. National Ocean and Coastal Policy, NOAA coastal service center, Washington D.C, US
79. Huang J, Tzeng G, Ong Ch. (2015), "Multidimensional data in ultidimensional scaling using the analytic network process", *Pattern Recognition Letters*, ol.21.
80. Johnson, Amanda.J. & Glover, Troy.D. (2013) Understanding Urban Public Space in a Leisure Context, *Leisure Sciences: An Interdisciplinary Journal*, Vol.35, No.2, pp.190–197.
81. Jorgensen, B. S. & Stedman, R. C. (2001). Sense of place. *Journal of Environmental Psychology*, 21, 233–248.
82. Lalli, M, 1992, "Urban related Identity: Theory, Measurement and empirical findings", *journal of Environmental Psychology*, vole 12, pp. 285-303.
83. Lewicka, m. 2011b. On the varieties of people's relationship with places: human's typology revisited. *Environment &Behavior*, 43, 676-709.
84. Livingston,S.(1995), "The restorative benefits of nature: Toward an integrated framework", *Journal of Environmental Psychology*,15,pp:169-182.
85. Magalhaes, Claudio. & Trigo, Sonia. (2017) Contracting out publicness: The private management of the urban public realm and its implications, *Progress in Planning*, Vol.115, No.1, pp. 1–28
86. Manzo, L, & Wright, P. (2017), Place Attachment Advances in Theory, Methods And Applicatipns, translate by: Hasan Sajadzadeh & Behnam Ghase-mzsadeh, Hamedan: Bu-Ali University.